

**Cyngor Cymuned Llangamarch
Archeb Sefydlog a Rheoliadau Ariannol
2023**

**Cyngor Cymuned Llangammarch
Rheolau Sefydlog a Rheoliadau Ariannol
Gorffennaf 2023**

Cyflwyniad Cyffredinol

1. Cyngor Cymuned Llangammarch	2
2. Swyddfa'r Cyngorydd.....	2
3. Rheoli Cyfarfodydd	
1. RHEOLAU TRAFOD MEWN CYFARFODYDD	7
2. CYNNAL ANHREFN MEWN CYFARFODYDD	9
3. CYFARFODYDD YN GYFFREDINOL.....	9
4. PWYLLGORAU AC IS-BWYLLGORAU	13
5. CYFARFODYDD CYFFREDIN Y CYNGOR.....	14
6. CYFARFODYDD ARBENNIG, PWYLLGORAU AC IS-BWYLLGORAU	16
7. PENDERFYNIADAU BLAENOROL.....	17
8. PLEIDLEISIO AR APWYNTIADAU	17
9. CYNIGION AR GYFER CYFARFOD SY'N EI GWNEUD YN OFYNNOL RHOI RHYBUDD YSGRIFENEDIG I'R SWYDDOG PRIODOL.....	17
10. CYNIGION MEWN CYFARFOD NAD OES ANGEN RHYBUDD YSGRIFENEDIG ARNO	18
11. RHEOLI GWYBODAETH.....	19
12. COFNODION DRAFFT	20
13. COD YMDDYGIAD A GOLLYNGIADAU	21
14. CWYNION COD YMDDYGIAD	21
15. SWYDDOG PRIODOL	22
16. SWYDDOG ARIANNOL CYFRIFOL.....	24
17. CYFRIFON A CHYFRIFLENNI CYFRIFEG.....	24
18. RHEOLAETHAU ARIANNOL A CHAFFAEL	25
19. TRAFOD MATERION STAFF	26
20. CYFRIFOLDEBAU I DDARPARU GWYBODAETH	27
21. CYFRIFOLDEBAU O DAN DDEDDFWRIAETH DIOGELU DATA	27
22. CYSYLLTIADAU GYDA'R WASG / MEDIA.....	28
23. GWEITHREDU A SELIO GWEITHREDOEDD CYFREITHIOL.....	28
24. CYFATHREBU GYDA CHYNGHORWYR CYNGOR SIR.....	28
25. CYFYNGIADAU AR WEITHGAREDDAU'R CYNGHORWYR	29
26. RHEOLAU SEFYDLOG YN GYFFREDINOL.....	29
4. Rheoliadau	
Ariannol.....	30
Addenda:	
5. Protocol Penderfyniad OKW.....	50

6. Cod Ymddygiad, Canllaw Cyfeirio Cyflym gan yr Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus	
.....	55

CYFLWYNIAD

Mae Rheolau Sefydlog Cyngor Cymuned Llangammarch wedi'u cynllunio i gynorthwyo i gynnal busnes y Cyngor yn briodol. Maent yn nodi'r polisiau a'r gweithdrefnau -- y rhai a osodwyd mewn statud a'r rhai a fabwysiadwyd drwy benderfyniad y Cyngor -- sy'n llywodraethu'r ffordd y mae'r Cyngor yn gweithredu. Mae'r brif ddogfen yn cael ei chadw gan Glerc y Cyngor a gall unrhyw berson ei harchwilio drwy apwyntiad ymlaen llaw gyda'r Clerc.

DATGANIAD O BWRPAS

Mae'r Cyngor Cymuned yn bodoli i wasanaethu cymunedau Llangammarch, Cefn Gorwydd, Tirabad a rhan o Garth, yn sir Powys.

1. SWYDDFA'R CYNGHORYDD CYMUNED

1.1 Cymhwyster

Mae person yn gymwys i gael ei ethol yn Gyngorydd Cymuned, ac i ddal swydd o'r fath, os yw'n bwnc Prydeinig, neu'n ddinesydd Gweriniaeth Iwerddon, neu'n ddinesydd yr Undeb Ewropeaidd, ac ar y diwrnod perthnasol (a ddiffinnir isod) wedi cyrraedd 18 oed **A**

(a) ar y diwrnod hwnnw, ac wedi hynny yn parhau i fod, yn etholwr llywodraeth leol ar gyfer yr ardal gymunedol; **NEU**

(b) os yw'r person hwnnw, yn ystod y cyfan o'r deuddeg mis cyn y diwrnod hwnnw, wedi meddiannu - fel perchennog neu denant - unrhyw dir neu fangre arall yn yr ardal honno; **NEU**

(c) bod y prif weithle neu'r unig weithle yn ystod y cyfnod hwnnw o ddeuddeg mis wedi bod yn yr ardal; **NEU**

(d) os oes gan y person hwnnw yn ystod y cyfnod o ddeuddeg mis cyfan hwnnw sy'n byw yn yr ardal; **NEU**

(e) os oes gan y person yn ystod y cyfnod cyfan o ddeuddeg mis cyn y dyddiad perthnasol breswyllo o fewn tair milltir i'r gymuned.

1.2 Ystyr y "diwrnod perthnasol" (ac eithrio yn achos etholiad nad yw wedi'i ragflaenu gan enwebu ymgeiswyr) yw'r diwrnod y mae'r person yn cael ei enwebu

fel ymgeisydd ac, os oes pŵl piniwn ar ddiwrnod yr etholiad. Yn yr achos eithrio, mae'r term yn golygu diwrnod yr etholiad.

1.3 Er mwyn bod yn gymwys ar sail preswylfa, mae angen i'r person o leiaf gael fflat cysgu yn yr ardal neu o fewn tair milltir iddi. Caniateir i berson (er enghraifft, myfyriwr) fod yn breswlydd mewn mwy nag un lle ar y tro.

1.4 Mae Aelod sydd â chymhwyster o dan (b), (c), (d) neu (e) uchod yn parhau i fod yn gymwys yn ystod tymor ei swydd er ei fod yn peidio â bod yn etholwr neu os yw ei sefyllfa fel arall yn cael ei newid. Fodd bynnag, cymhwysodd Cyngorydd ar ddiwrnod yr enwebiad ac etholiad yn unig oherwydd ei fod yn etholwr llywodraeth leol i barhau i fod yn etholwr llywodraeth leol ar gyfer ardal y cyngor cymuned yn ystod cyfnod cyfan ei swydd. Mae cofrestru ar y gofrestr etholiadol yn hanfodol ar gyfer cymhwyster fel etholwr llywodraeth leol.

1.5 Anghymhwysu

Mae person yn cael ei anghymhwysu rhag bod yn Gyngorydd Cymuned os yw'n:

(a) yn dal unrhyw swydd neu gyflogaeth gyflogedig o dan y cyngor neu unrhyw gyd-bwyllgor y cynrychiolir y cyngor arno; **NEU**

(b) wedi cael ei farnu'n fethdalwr neu wedi gwneud cyfansoddiad neu drefniant gyda'i gredydwyr (ond gweler isod); **NEU**

(c) wedi bod o fewn pum mlynedd cyn diwrnod yr etholiad, neu ers yr etholiad, wedi bod yn
wedi'i gael yn euog yn y DU, Ynysoedd y Sianel neu o unrhyw drosedd ac wedi cael eilsle of Man
wedi'i ddedfrydu i garchar (p'un a yw wedi'i ohirio ai peidio) am ddim llai na thri misoedd heb ddewis dirwy; **NEU**

(d) wedi ei anghymhwysu fel arall o dan Ran III o Ddeddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983 ar gyfer arferion llwgr neu anghyfreithlon.

1.6 Mae'r gwaharddiad ar gyfer methdaliad yn dod i ben yn yr amgylchiadau canlynol:

(a) os yw'r methdaliad yn cael ei ddirymu ar y sail na ddylai'r person fod wedi cael ei farnu'n fethdalwr neu fod ei dyledion wedi'u rhyddhau'n llawn;

(b) os yw'r person yn cael ei ryddhau gyda thystysgrif, bod y methdaliad wedi'i achosi gan a
anffawd heb unrhyw gamymddwyn ar ei ran;

(c) os yw'r person yn cael ei ryddhau heb dystysgrif o'r fath.

Yn (a) a (b) uchod, daw'r gwaharddiad i ben ar ddyddiad dirymu a rhyddhau yn y drefn honno. Yn (c), mae'n dod i ben ar ddiwedd pum mlynedd o'r dyddiad rhyddhau. Mae'r anghymhwys ar gyfer cyfansoddiad neu drefniadau gyda chredydwy'r yn peidio ar ôl talu'r dyledion yn llawn neu ar ddiwedd pum mlynedd o'r dyddiad y cyflawnir telerau'r cyfansoddiad neu'r trefniant.

1.7 Etholiadau

Cynhelir etholiadau bob pum mlynedd (neu fel y penderfynir fel arall) ac fel arfer byddant yn cael eu cynnal ar y dydd lau cyntaf ym mis Mai.

Bydd etholiad cyffredin Cyngorwyr Cymuned yn cael ei gynnal drwy enwebu ymgeiswyr gan un etholwr o'r gymuned ac, os oes angen, bleidlais.

1.8 Derbyn Swyddfa

Ni chaiff unrhyw Gynghorydd weithredu hyd nes y bydd wedi gweithredu Datganiad Derbyn Swydd (gweler Atodiad) ym mhresenoldeb Aelod neu Swyddog Priodol y Cyngor, ac mae wedi ei gyflwyno i'r Cyngor. Rhaid i Gynghorwyr wneud y datganiad yn y cyfarfod cyntaf neu cyn hynny ar ôl yr etholiad oni bai bod y Cyngor yn y cyfarfod hwnnw yn caniatáu i'r datganiad gael ei wneud mewn cyfarfod diweddarach neu cyn hynny. Rhaid i'r Cadeirydd wneud y datganiad yn y cyfarfod y caiff ei ethol ynddo.

Os na chyflawnir y datganiad ar yr adeg briodol, mae swydd wag achlysurol yn codi'n awtomatig (gweler 1.12 isod).

1.9 Cod Ymddygiad

Rhaid i bob Cynghorydd, boed yn etholedig neu'n gyfetholedig, ymgymryd yn ysgrifenedig i gydymffurfio â Chod Ymddygiad y Cyngor. Ymgorfforir yr ymgymeriad hwn yn y datganiad, felly nid yw'n bosibl derbyn i'r swydd heb ei lofnodi. Yn weithredol o 6 Mai 2008, mabwysiadodd Cyngor Cymuned Llangammarch ddarpariaethau'r Cod Ymddygiad a gyflwynwyd gan Orchymyn Awdurdodau Lleol (Cod Ymddygiad Enghreifftiol) (Cymru) 2008. Mae'r Cod yn nodi'r safonau ymddygiad a ddisgwylir gan Gynghorwyr ac yn cyflwyno gofyniad newydd i beidio â gweithredu neu ymddwyn mewn modd a allai ddwyn anfri ar y swydd neu'r awdurdod, ynghyd â rhwymedigaeth i roi gwybod am achosion tybiedig o dorri'r Cod i'r Swyddog Monitro ac Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru.

1.10 Datgelu Buddiannau

Mae'r Cod hefyd yn nodi'r system y mae'n rhaid i Gynghorwyr ddatgan buddiannau personol neu rhagfarnol mewn unrhyw fusnes yn y Cyngor. Mae Cyngor Sir Powys wedi darparu canllawiau ar y rheolau, ynghyd â ffurflenni ar gyfer cofnodi datganiadau. Bydd Clerc y Cyngor yn cadw Cofrestr o Fuddiannau'r Aelodau, a fydd

ar gael i'r cyhoedd ei harchwilio ar unrhyw adeg resymol drwy apwyntiad ymlaen llaw.

1.11 Cyfnod y swydd

Caiff Cynghorwyr Cymuned eu hethol am gyfnod o **bum** mlynedd, gan ymddeol gyda'i gilydd ar y pedwerydd diwrnod ar ôl dyddiad yr etholiadau arferol a gynhelir bob pum mlynedd. Mae'r Cynghorwyr newydd eu hethol yn dod i'w swydd ar y pedwerydd diwrnod hwnnw.

Bydd y Cadeirydd yn gwasanaethu am y cyfnod o un cyfarfod blynyddol i'r nesaf. Os bydd angen ethol Cadeirydd rhwng cyfarfodydd blynyddol, bydd y person etholedig yn gwasanaethu tan y cyfarfod blynyddol nesaf.

1.12 Swydd Wag Achlysurol

Gall swydd wag achlysurol ddeillio o fethu â gwneud datganiad o dderbyn swydd, peidio â bod yn gymwys (1.1), anghymhwys (1.5), ymddiswyddo neu farwolaeth neu fethu â mynychu cyfarfod am gyfnod o chwe mis (oni bai bod y methiant am reswm cymeradwy).

Unwaith y bydd Cynghorydd yn peidio â bod yn gymwys neu'n cael ei anghymhwysu neu'n peidio â bod yn Aelod drwy fethu â mynychu cyfarfodydd, rhaid i'r Cyngor ddatgan bod y swydd yn wag ar unwaith. Bydd y datganiad o swydd wag yn cael ei wneud, drwy benderfyniad, yng nghyfarfod cyntaf y Cyngor, ac ar ôl hynny dylid hysbysu Cyngor Sir Powys a hysbyseb i'r swydd wag achlysurol drwy hysbysiad cyhoeddus a ddarperir gan Gyngor Sir Powys.

Os gofynnir am bôl piniwn gan ddim llai na deg etholwr o'r gymuned o fewn pedwar diwrnod ar ddeg, rhaid cynnal isetholiad er mwyn llenwi'r swydd wag. Fel arall, cyn gynted â phosibl ar ôl i bedwar diwrnod ar ddeg ddod i ben o ddyddiad yr hysbyseb cyhoeddus, llenwir y swydd wag gan y Cyngor ei hun trwy gyd-ddewis person addas sy'n gymwys i wasanaethu fel Cynghorydd.

Bydd y person sy'n llenwi'r swydd wag achlysurol, p'un ai trwy bleidlais neu drwy gyd-ddewis, yn ymddeol o'i swydd ar yr adeg pan fyddai'r Cynghorydd ef/hi wedi disodli wedi ymddeol yn ystod digwyddiadau arferol.

Gall y Cyngor gyfethol unrhyw berson sy'n gymwys i wasanaethu fel Cynghorydd. Os oes mwy nag un ymgeisydd, rhaid i'r person a gyfetholwyd fod wedi sicrhau mwyafrif absoliwt o bleidleisiau cynghorwyr. Os oes mwy na dau ymgeisydd, bydd cyfres o bleidleisiau yn cael eu cynnal gyda'r person yn sicrhau'r nifer isaf o bleidleisiau yn cael eu dileu bob tro. Gall cynghorwyr bleidleisio drwy ddangos dwylo neu drwy bleidlais. Gall y Cadeirydd bleidleisio a gall arfer pleidlais fwrw. Ni ddylai aelodau'r cyhoedd, gan gynnwys ymgeiswyr, gael eu heithrio o ddadl a phleidlais y Cyngor.

Unwaith y gofynnir am bleidlais mewn perthynas â swydd wag achlysurol, ni chaniateir llenwi'r swydd wag trwy gyd-ddewis mwyach, hyd yn oed os nad yw'r bleidlais gychwynnol yn arwain at enwebu unrhyw berson ar gyfer etholiad.

Os bydd y swydd wag achlysurol yn codi o fewn chwe mis i'r dyddiad y byddai'r Cynghorydd wedi ymddeol fel arfer, ni ellir galw am unrhyw bleidlais ac nid oes angen llenwi'r swydd wag tan yr etholiad arferol nesaf.

1. RHEOLAU TRAFOD MEWN CYFARFODYDD

- a Bydd cynigion ar yr agenda yn cael eu hystyried yn y drefn y maent yn ymddangos oni bai bod y gorchymyn yn cael ei newid yn ôl disgrisiwn cadeirydd y cyfarfod.
- b Ni fydd cynnig (gan gynnwys gwelliant) yn cael ei ddatblygu oni bai ei fod wedi'i symud a'i secondio.
- c Gall cadeirydd y cyfarfod drin cynnig ar yr agenda nad yw'n cael ei symud gan ei gynigydd fel y caiff ei dynnu'n ôl.
- d Os yw cynnig (gan gynnwys gwelliant) wedi'i eilio, gall y cynigydd ei dynnu'n ôl dim ond gyda chaniatâd yr eilydd a'r cyfarfod.
- e Cynnig i ddileu neu ychwanegu geiriau at gynnig yw gwelliant. Ni fydd yn bychanu'r cynnig.
- f Os bydd gwelliant i'r cynnig gwreiddiol yn cael ei gario, daw'r cynnig gwreiddiol (fel y'i diwygiwyd) yn gynnig sylweddol y gellir symud gwelliannau pellach arno.
- g Ni fydd gwelliant yn cael ei ystyried oni roddir hysbysiad llafar cynnar ohono yn y cyfarfod ac, os gofynnir gan gadeirydd y cyfarfod, caiff ei fynegi'n ysgrifenedig i'r cadeirydd.
- h Gall cynghorydd symud gwelliant i'w gynnig ei hun os cytunir arno gan y cyfarfod. Os yw cynnig eisoes wedi'i secondio, bydd y gwelliant gyda chaniatâd yr eilydd a'r cyfarfod.
- i Os oes mwy nag un diwygiad i gynnig gwreiddiol neu sylweddol, symudir y gwelliannau yn y gorchymyn a gyfarwyddir gan gadeirydd y cyfarfod.

- j Yn amodol ar reol sefydlog 1(k), dim ond un gwelliant fydd yn cael ei symud a'i drafod ar y tro, a chaiff y gorchymyn ei gyfarwyddo gan gadeirydd y cyfarfod.
- k Gellir trafod un neu fwy o welliannau gyda'i gilydd os yw cadeirydd y cyfarfod yn ystyried hyn yn hwylus ond bydd pob gwelliant yn cael ei bleidleisio ar wahân.
- l Ni all cynghorydd symud mwy nag un gwelliant i gynnig gwreiddiol neu sylweddol.
- m Nid oes gan y porthmyn o welliant unrhyw hawl i ateb ar ddiwedd y ddadl arno.
- n Pan fydd cyfres o welliannau i gynnig gwreiddiol yn cael eu cario, bydd gan gynigydd y cynnig gwreiddiol hawl i ateb naill ai ar ddiwedd y ddadl ar y gwelliant cyntaf neu ar ddiwedd dadl ar y cynnig sylweddol terfynol yn union cyn iddo gael ei roi i'r bleidlais.
- o Oni bai bod cadeirydd y cyfarfod yn caniatáu, gall cynghorydd siarad unwaith yn y ddadl ar gynnig ac eithrio:
- i. siarad am welliant a gafodd ei symud gan gynghorydd arall;
 - ii. i symud neu siarad ar welliant arall os yw'r cynnig wedi'i ddiwygio ers iddynt siarad ddiwethaf;
 - iii. i wneud pwynt gorchymyn;
 - iv. Rhoi esboniad personol; neu
 - v. i arfer hawl i ymateb.
- p Yn ystod y ddadl ar gynnig, gall cynghorydd dorri ar draws ar bwynt gorchymyn neu esboniad personol yn unig a bydd y cynghorydd a amharwyd arno yn rhoi'r gorau i siarad. Bydd cynghorydd sy'n codi pwynt trefn yn nodi'r drefn sefydlog y mae'n ystyried sydd wedi'i thorri neu bennu'r afreoleidd-dra arall yn nhrefodion y cyfarfod y maent yn ymwneud ag ef.
- q Cadeirydd y cyfarfod fydd yn penderfynu ar bwynt o orchymyn, a bydd eu penderfyniad yn derfynol.
- r Pan fydd cynnig yn cael ei drafod, ni fydd unrhyw gynnig arall yn cael ei symud ac eithrio:
- i. i ddiwygio'r cynnig;
 - ii. symud ymlaen i'r busnes nesaf;

- iii. i ohirio'r ddadl;
 - iv. i roi'r cynnig i bleidlais;
 - v. gofyn i berson beidio â chael gwrandawriad mwyach neu i adael y cyfarfod;
 - vi. i gyfeirio cynnig at bwyllogor neu is-bwyllogor i'w ystyried;
 - vii. gwahardd y cyhoedd a'r wasg;
 - viii. i ohirio'r cyfarfod; neu
 - ix. Atal gorchmynion (au) sefydlog penodol ac eithrio'r rhai sy'n adlewyrchu gofynion statudol neu gyfreithiol gorfodol.
- s Cyn y bydd cynnig gwreiddiol neu sylweddol yn cael ei roi i'r bleidlais, bydd cadeirydd y cyfarfod yn fodlon bod y cynnig wedi cael digon o drafod a bod mover y cynnig sy'n cael ei drafod wedi arfer neu hepgor eu hawl i ymateb.
- t Ac eithrio cynigion a symudir o dan reol sefydlog 1(r), bydd cyfraniadau neu areithiau gan gynghorydd yn ymwneud â'r cynnig sy'n cael ei drafod yn unig ac ni fyddant yn fwy na 5 munud heb gydsyniad cadeirydd y cyfarfod.

2. **CYNNAL ANHREFN MEWN CYFARFODYDD**

- a Ni chaiff unrhyw berson rwystro trafodion busnes mewn cyfarfod nac ymddwyn yn sarhaus neu'n amhriodol. Os anwybyddir y rheol sefydlog hon, bydd cadeirydd y cyfarfod yn gofyn i'r person (au) hwnnw gymedroli neu wella eu hymddygiad.
- b Os yw person/personau yn diystyru cais cadeirydd y cyfarfod i gymedroli neu wella eu hymddygiad, gall unrhyw gynghorydd neu gadeirydd y cyfarfod symud nad yw'r person bellach yn cael ei glywed neu'n cael ei eithrio o'r cyfarfod. Bydd y cynnig, os caiff ei secondio, yn cael ei roi i'r bleidlais heb drafodaeth.
- c Os anwybyddir penderfyniad a wnaed o dan reol sefydlog 2(b), caiff cadeirydd y cyfarfod gymryd camau rhesymol pellach i adfer trefn neu i symud ymlaen â'r cyfarfod. Gall hyn gynnwys atal neu gau'r cyfarfod dros dro.

3. **CYFARFODYDD YN GYFFREDINOL**

- Cyfarfodydd llawn y Cyngor ●
- Cyfarfodydd pwyllgor ●

Cyfarfodydd Is-bwyllgor

a Hysbysiadau cyfarfodydd

- i. Rhaid cyhoeddi'r hysbysiad (gan gynnwys sut y gellir cyrchu'r cyfarfod yn rhithiol, os yw'n berthnasol) yn electronig ac mewn man amlwg yn y gymuned o leiaf dri diwrnod clir cyn y cyfarfod, neu os yw'r cyfarfod yn cael ei gynnull ar fyr rybudd, ar yr adeg y caiff ei gynnull.
- ii. Os yw aelod yn dymuno derbyn y gwys yn ysgrifenedig yn hytrach nag yn electronig i'r cyfeiriad a ddyrannwyd iddo neu a hysbysir fel ei gyfeiriad i'r clerc, rhaid iddo roi hysbysiad ysgrifenedig i'r clerc a phennu'r cyfeiriad post y dylid anfon y gwys ato.
- iii. Rhaid i'r hysbysiad ddarparu manylion am sut i gael mynediad i'r cyfarfod o bell, ac amser a lleoliad y cyfarfod. Gellir hepgor y lle os cynhelir y cyfarfod drwy ddulliau anghysbell yn unig.
- iv. Mewn amgylchiadau eithriadol, gellir galw cyfarfod pwyllgor neu is-bwyllgor y cyngor ar fyr rybudd. Os felly, dylid cyhoeddi hysbysiadau gydag o leiaf 24 awr o rybudd.

Mae'r gofynion rhybudd hyn hefyd yn berthnasol pan fydd cyfarfod ffurfiol yn cael ei gynnal nad yw'n agored i'r cyhoedd.

b Cyfarfodydd aml-leoliad

- i. Rhaid i bob cyngor cymuned wneud a chyhoeddi trefniadau ar gyfer ei gyfarfodydd er mwyn galluogi pobl nad ydynt yn yr un lle i gyfarfod. O dan y trefniadau, bydd angen i gynghorau gymryd camau rhesymol i ganiatáu cynnal cyfarfodydd o sawl lleoliad. Os caiff y trefniadau eu diwygio neu eu disodli rhaid cyhoeddi'r trefniadau newydd hefyd.
- ii. Y gofyniad lleiaf yw bod aelodau yn gallu clywed a chael eu clywed gan eraill.

Cyfarfodydd yn gyffredinol – Arall.

- a **Nid yw'r tri diwrnod clir o leiaf ar gyfer hysbysiad o gyfarfod yn cynnwys y diwrnod y cyhoeddwyd yr hysbysiad, diwrnod y cyfarfod, dydd Sul, diwrnod o wyliau Nadolig, diwrnod o wyliau Pasg neu ŵyl y banc neu ddiwrnod a benodir ar gyfer diolchgarwch neu alaru cyhoeddus.**
- b **Nid yw'r rhybudd cyhoeddus o leiaf tri diwrnod clir ar gyfer cyfarfod yn cynnwys y diwrnod y cyhoeddwyd yr hysbysiad na diwrnod y cyfarfod oni**

bai bod y cyfarfod yn cael ei gynnull ar fyr rybudd.

- c **Bydd cyfarfodydd yn agored i'r cyhoedd oni bai bod eu presenoldeb yn**
- **rhagfarnu budd y cyhoedd oherwydd natur gyfrinachol y busnes sydd i'w drafod neu am resymau arbennig eraill. Bydd gwaharddiad y cyhoedd a'r wasg o ran neu'r cyfan o gyfarfod yn cael ei wneud drwy benderfyniad a fydd yn rhoi rhesymau dros eithrio'r cyhoedd a'r wasg.**

- d Rhaid i'r person sy'n llywyddu dros y cyfarfod roi cyfle rhesymol i aelodau'r cyhoedd sy'n bresennol gyflwyno sylwadau am unrhyw fusnes i'w drafod yn y cyfarfod, oni bai bod gwneud hynny'n debygol o ragfarnu ymddygiad effeithiol y cyfarfod. Nid yw hyn yn golygu y gall aelodau'r cyhoedd gymryd rhan mewn dadl, ond rhaid rhoi cyfle rhesymol iddynt wneud sylwadau am fusnes i'w trafod.

- e Ni fydd y cyfnod amser a ddynodir ar gyfer cyfranogiad y cyhoedd mewn cyfarfod yn unol â rheol sefydlog 3(d) yn fwy na 5 munud oni bai bod cadeirydd y cyfarfod yn cyfarwyddo fel arall.

- f Yn amodol ar reol sefydlog 3(e), ni fydd aelod o'r cyhoedd yn siarad am fwy na 5 munud.

- g Yn unol â rheol sefydlog 3(d), ni fydd cwestiwn yn gofyn am ymateb yn y cyfarfod nac yn dechrau dadl ar y cwestiwn. Gall cadeirydd y cyfarfod gyfarwyddo bod ymateb ysgrifenedig neu lafar yn cael ei roi.

- h [Rhaid i berson sefyll wrth wneud cais i siarad heblaw yn achos person sy'n mynychu o leoliad arall ac wrth siarad (ac eithrio pan fydd gan berson anableddeu neu'n debygol o ddiodeff anghysur.) NEU [Rhaid i berson godi ei law wrth ofyn am siarad a sefyll wrth siarad (ac eithrio pan fydd gan berson anableddeu neu'n debygol o ddiodeff anghysur). Gall cadeirydd y cyfarfod ar unrhyw adeg ganiatáu i berson eistedd wrth siarad.

- i Bydd person sy'n siarad mewn cyfarfod yn cyfeirio ei sylwadau at gadeirydd y cyfarfod.

- j Dim ond un person sy'n cael siarad ar y tro. Os oes mwy nag un person eisiau siarad, bydd cadeirydd y cyfarfod yn cyfarwyddo'r drefn siarad.

- k **Ni chaniateir tynnu lluniau, recordio, darlledu na throsglwyddo trafodion cyfarfod mewn unrhyw fodd heb ganiatâd y Cyngor.**

- l **Bydd y wasg yn cael cyfleusterau rhesymol ar gyfer cymryd eu hadroddiad o'r cyfarfod cyfan neu ran ohono y mae ganddynt hawl i fod yn bresennol**

ynddo.

- m Yn amodol ar reolau sefydlog sy'n nodi fel arall, gall unrhyw beth a awdurdodir neu y gofynnwyd iddo gael ei wneud gan, i neu gerbron Cadeirydd y Cyngor, gael ei wneud yn ei absenoldeb gan, i neu gerbron Is-gadeirydd y Cyngor (os oes un).
- n Bydd Cadeirydd y Cyngor, os yw'n bresennol, yn llywyddu mewn cyfarfod. Os yw'r Cadeirydd yn absennol o gyfarfod, bydd Is-gadeirydd y Cyngor (os oes un), os yw'n bresennol, yn llywyddu. Os yw'r Cadeirydd a'r Is-gadeirydd yn absennol o gyfarfod, bydd cynghorydd a ddewisir gan y cynghorwyr sy'n bresennol yn y cyfarfod yn llywyddu yn y cyfarfod.
- o Yn amodol ar gyfarfod cworwm, bydd mwyafrif y cynghorwyr a'r rhai nad ydynt yn gynghorwyr yn penderfynu ar bob cwestiwn mewn cyfarfod gyda hawliau pleidleisio yn bresennol a phleidleisio. Y cworwm ar gyfer Cyngor Cymuned Llangammarch yw tri chynghorydd.
- p Gall cadeirydd y cyfarfod roi pleidlais wreiddiol ar unrhyw fater a roddwyd i'r bleidlais, ac yn achos pleidlais gyfartal gall arfer eu pleidlais castio p'un a wnaethant roi pleidlais wreiddiol ai peidio.

Gweler rheolau sefydlog 5(h) ac (i) am y gwahanol reolau sy'n berthnasol wrth ethol Cadeirydd y Cyngor yng nghyfarfod blynyddol y Cyngor.

- q Oni bai bod rheolau sefydlog yn darparu fel arall, bydd pleidleisio ar gwestiwn trwy ddangos dwylo. Ar gais cynghorydd, bydd y pleidleisio ar unrhyw gwestiwn yn cael ei gofnodi er mwyn dangos a wnaeth pob cynghorydd sy'n bresennol a phleidleisio roi eu pleidlais o blaid neu yn erbyn y cwestiwn hwnnw. Bydd cais o'r fath yn cael ei wneud cyn symud ymlaen i'r eitem nesaf o fusnes ar yr agenda.
- r Bydd cofnodion y cyfarfod yn cynnwys cofnod cywir o'r canlynol:
 - i. amser a lleoliad y cyfarfod;
 - ii. enwau cynghorwyr sy'n bresennol ac enwau'r cynghorwyr sy'n absennol;
 - iii. buddiannau sydd wedi'u datgan gan gynghorwyr a rhai nad ydynt yn gynghorwyr sydd â hawliau pleidleisio;
 - iv. rhoi gollyngiadau (os o gwbl) i gynghorwyr a phobl nad ydynt yn gynghorwyr sydd â hawliau pleidleisio;
 - v. a oedd cynghorydd neu nad oedd yn gynghorydd â hawliau pleidleisio

yn gadael y cyfarfod pan oedd materion y bu ganddynt ddiddordeb ynddynt yn cael eu hystyried;

- vi. os oedd sesiwn cyfranogiad y cyhoedd; a
- vii. penderfyniadau a wnaed.

- s **Mae cynghorydd neu berson nad yw'n gynghorydd sydd â hawliau**
- **pleidleisio sydd â buddiant personol neu ragfarnol mewn mater sy'n cael ei**
- **ystyried mewn cyfarfod sy'n cyfyngu neu'n cyfyngu ar ei hawl i gymryd rhan**
mewn trafodaeth neu bleidlais ar y mater hwnnw yn ddarostyngedig i
rwymedigaethau yn y cod ymddygiad a fabwysiadwyd gan y Cyngor.
- t **Ni ellir trafod unrhyw fusnes mewn cyfarfod oni bai bod o leiaf un rhan o**
dair o gyfanswm aelodau'r Cyngor yn bresennol ac ni fydd cworwm
cyfarfod yn llai na thri mewn unrhyw achos.

Gweler rheol sefydlog 4(d)(viii) ar gyfer cworwm cyfarfod pwyllgor neu is-bwyllgor.

- u **Os yw cyfarfod yn cworedig neu'n dod yn gwawdor, ni fydd unrhyw fusnes**
yn cael ei drafod a bydd y cyfarfod ar gau. Bydd y busnes ar agenda'r
cyfarfod yn cael ei ohirio i gyfarfod arall.
- v Ni fydd cyfarfod yn fwy na 2 awr.

4. PWYLLGORAU AC IS-BWYLLGORAU

- a **Oni bai bod y Cyngor yn penderfynu fel arall, caiff pwyllgor benodi is-**
bwyllgor y bydd ei gylch gorchwyl a'i aelodau yn cael eu penderfynu gan y
pwyllgor.
- b **Gall aelodau pwyllgor gynnwys pobl nad ydynt yn gynghorwyr oni bai ei fod**
yn bwyllgor sy'n rheoleiddio ac yn rheoli cyllid y Cyngor.
- c **Oni bai bod y Cyngor yn penderfynu fel arall, gall holl aelodau pwyllgor**
cynghori ac is-bwyllgor y pwyllgor cynghori fod yn rhai nad ydynt yn
gynghorwyr.
- d Gall y Cyngor benodi pwyllgorau sefydlog neu bwyllgorau eraill yn ôl yr angen,
ac:
 - i. penderfynu ar eu cylch gorchwyl;
 - ii. pennu nifer ac amser cyfarfodydd cyffredin pwyllgor sefydlog hyd at

ddyddiad cyfarfod blynyddol nesaf y Cyngor;

- iii. yn caniatáu i bwyllgor, ac eithrio mewn perthynas â chyfarfodydd cyffredin pwyllgor, benderfynu ar nifer ac amser ei gyfarfodydd;
- iv. (b) a (c), yn amodol ar reolau sefydlog 4(b) ac (c), benodi a phennu telerau swydd aelodau pwyllgor o'r fath;
- v. (c), yn amodol ar reolau sefydlog 4(b) ac (c), benodi a phenderfynu ar delerau swydd yr eilyddion aelodau i bwyllgor a'i rôl yw disodli'r Aelodau Cyffredin mewn cyfarfod o bwyllgor os yw aelodau arferol y pwyllgor yn cadarnhau i'r Swyddog Priodol 2 ddiwrnod cyn y cyfarfod nad ydynt yn gallu bod yn bresennol;
- vi. Bydd S4C, ar ôl iddo benodi aelodau pwyllgor sefydlog, yn penodi cadeirydd y pwyllgor sefydlog;
- vii. yn caniatáu i bwyllgor heblaw pwyllgor sefydlog, benodi ei gadeirydd ei hun yng nghyfarfod cyntaf y pwyllgor;
- viii. penderfynu ar y lle, y gofynion rhybudd a'r cworwm ar gyfer cyfarfod pwyllgor ac is-bwyllgor a fydd, yn y ddau achos, yn ddim llai na thri;
- ix. penderfynu a all y cyhoedd gymryd rhan mewn cyfarfod pwyllgor;
- x. penderfynu a ganiateir i'r cyhoedd a'r wasg fynychu cyfarfodydd is-bwyllgor a hefyd y gofynion hysbysiad cyhoeddus ymlaen llaw, os o gwbl, sy'n ofynnol ar gyfer cyfarfodydd is-bwyllgor;
- xi. penderfynu a all y cyhoedd gymryd rhan mewn cyfarfod o is-bwyllgor y caniateir iddynt fod yn bresennol; a
- xii. Gall ddiddymu pwyllgor neu is-bwyllgor.

5. CYFARFODYDD CYFFREDIN Y CYNGOR

- a **Mewn blwyddyn etholiad, cynhelir cyfarfod blynyddol y Cyngor ar neu o fewn 14 diwrnod ar ôl y diwrnod y mae'r cynghorwyr a etholwyd yn cymryd eu swydd.**
- b **Mewn blwyddyn nad yw'n flwyddyn etholiad, cynhelir cyfarfod blynyddol y Cyngor ar y fath ddiwrnod ym mis Mai ag y mae'r Cyngor yn penderfynu.**
- c **Os na fydd amser arall yn cael ei bennu, cynhelir cyfarfod blynyddol y Cyngor am 7.00pm.**

- d Yn ogystal â chyfarfod blynyddol y Cyngor, gellir cynnal unrhyw nifer o gyfarfodydd cyffredin eraill ym mhob blwyddyn ar y cyfryw ddyddiadau ac amseroedd a benderfynir gan y Cyngor.
- e Y busnes cyntaf a gynhelir yng nghyfarfod blynyddol y Cyngor fydd ethol Cadeirydd ac Is-gadeirydd (os oes un) o'r Cyngor.
- f Bydd Cadeirydd y Cyngor, oni bai ei fod wedi ymddiswyddo neu wedi dod yn anghymwys, yn parhau yn ei swydd ac yn llywyddu yn y cyfarfod blynyddol nes bydd ei olynydd yn cael ei ethol yng nghyfarfod blynyddol nesaf y Cyngor.
- g Bydd Is-gadeirydd y Cyngor os oes un, oni bai eu bod yn ymddiswyddo neu'n cael eu hanghymwyso, yn dal ei swydd tan yn union ar ôl ethol Cadeirydd y Cyngor yng nghyfarfod blynyddol nesaf y Cyngor.
- h Mewn blwyddyn etholiad, os nad yw Cadeirydd presennol y Cyngor wedi'i ailethol yn aelod o'r Cyngor, bydd yn llywyddu yn y cyfarfod blynyddol nes bod Cadeirydd olynol y Cyngor wedi'i ethol. Ni fydd gan Gadeirydd presennol y Cyngor bleidlais wreiddiol mewn perthynas ag ethol Cadeirydd newydd y Cyngor ond bydd yn rhoi pleidlais fwrw yn achos pleidlais gyfartal o bleidleisiau.
- i Mewn blwyddyn etholiad, os yw Cadeirydd presennol y Cyngor wedi'i ailethol yn aelod o'r Cyngor, bydd yn llywyddu yn y cyfarfod blynyddol nes bod Cadeirydd newydd y Cyngor wedi'i ethol. Gallant arfer pleidlais wreiddiol mewn perthynas ag ethol Cadeirydd newydd y Cyngor a byddant yn rhoi pleidlais fwrw yn achos pleidlais gyfartal o bleidleisiau.
- j Yn dilyn ethol Cadeirydd y Cyngor a'r Is-Gadeirydd (os oes un) o'r Cyngor yn y cyfarfod blynyddol, bydd y busnes yn cynnwys:
- i. **Mewn blwyddyn etholiad, cyflwynwyd ffurflenni swyddfa gan Gadeirydd y Cyngor a chynghorwyr oni bai bod y Cyngor yn penderfynu gwneud hyn yn ddiweddarach. Mewn blwyddyn nad yw'n flwyddyn etholiad, cyflwynir ffurflen dderbyn swydd gan Gadeirydd y Cyngor oni bai bod y Cyngor yn penderfynu gwneud hyn yn ddiweddarach;**
 - ii. Cadarnhad o gywirdeb cofnodion cyfarfod diwethaf y Cyngor;
 - iii. Derbyn cofnodion cyfarfod diwethaf pwyllgor;
 - iv. Ystyried yr argymhellion a wnaed gan bwyllgor;
 - v. Adolygu trefniadau dirprwyo i bwyllgorau, is-bwyllgorau, staff ac awdurdodau lleol eraill;

- vi. Adolygiad o'r cylch gorchwyl ar gyfer pwyllgorau;
- vii. penodi aelodau i bwyllgorau presennol;
- viii. penodi unrhyw bwyllgorau newydd yn unol â rheol sefydlog 4;
- ix. Adolygu a mabwysiadu rheolau sefydlog a rheoliadau ariannol priodol;
- x. Adolygiad o'r meini prawf cymhwysedd ar gyfer defnyddio pŵer cymhwysedd cyffredinol
- xi. Adolygu a mabwysiadu adroddiad blynyddol y cyngor
- xii. Adolygu a mabwysiadu cynllun hyfforddi'r cyngor
- xiii. Adolygu trefniadau (gan gynnwys cytundebau cyfreithiol) gydag awdurdodau lleol eraill, cyrff nid-er-elw a busnesau;
- xiv. Adolygu cynrychiolaeth ar gyrff allanol neu weithio gyda nhw a threfniadau ar gyfer adrodd yn ôl;
- xv. Adolygu rhestr eiddo tir ac asedau eraill gan gynnwys adeiladau ac offer swyddfa;
- xvi. Cadarnhau trefniadau yswiriant mewn perthynas â'r holl risgiau anyswiradwy;
- xvii. Adolygu tanysgrifiadau'r Cyngor a/neu staff i gyrff eraill;
- xviii. Adolygu gweithdrefn gwynion y Cyngor;
- xix. Adolygu polisiau, gweithdrefnau ac arferion y Cyngor mewn perthynas â'i rwymedigaethau o dan ddeddfwriaeth rhyddid gwybodaeth a diogelu data (*gweler hefyd reolau sefydlog 11, 20 a 21*);
- xx. Adolygiad o bolisi'r Cyngor ar gyfer ymdrin â'r wasg/cyfyngau;
- xxi. Adolygu polisiau a gweithdrefnau cyflogaeth y Cyngor;
- xxii. Adolygiad o wariant y Cyngor o dan a.137 o Ddeddf Llywodraeth Leol 1972
- xxiii. Pennu amser a lleoliad cyfarfodydd cyffredin y Cyngor hyd at a chan gynnwys cyfarfod blynyddol nesaf y Cyngor.

6. CYFARFODYDD RHYFEDDOL Y CYNGOR, PWYLLGORAU AC IS-BWYLLGORAU

- a **Gall Cadeirydd y Cyngor gynnal cyfarfod arbennig o'r Cyngor ar unrhyw**

adeg.

- b **Os nad yw Cadeirydd y Cyngor yn galw cyfarfod arbennig o'r Cyngor o fewn saith diwrnod ar ôl i ddau gynghorydd ofyn yn ysgrifenedig i wneud hynny, gall unrhyw ddau gynghorydd gynnull cyfarfod arbennig o'r Cyngor. Bydd yr hysbysiad cyhoeddus sy'n rhoi amser, lle ac agenda ar gyfer cyfarfod o'r fath yn cael ei lofnodi gan y ddau gynghorydd.**
- c Gall cadeirydd pwyllgor neu is-bwyllgor ymgynnull cyfarfod arbennig o'r pwyllgor neu'r is-bwyllgor ar unrhyw adeg.
- d Os nad yw cadeirydd pwyllgor neu is-bwyllgor yn galw cyfarfod anghyffredin o fewn 3 diwrnod ar ôl gofyn i ni wneud hynny gan 2) caiff aelodau'r pwyllgor neu'r is-bwyllgor, unrhyw 2 aelod o'r pwyllgor neu'r is-bwyllgor ymgynnull cyfarfod eithriadol o'r pwyllgor neu'r is-bwyllgor.

7. PENDERFYNIADAU BLAENOROL

- a Ni fydd penderfyniad yn cael ei wrthdroi o fewn chwe mis ac eithrio naill ai drwy gynnig arbennig, sy'n ei gwneud yn ofynnol rhoi rhybudd ysgrifenedig gan o leiaf 2 gynghorydd i'r Swyddog Priodol yn unol â rheol sefydlog 9, neu drwy gynnig a symudir yn unol ag argymhelliad pwyllgor neu is-bwyllgor.
- b Pan fydd cynnig a symudwyd yn unol â rheol sefydlog 7(a) wedi'i waredu, ni ellir symud unrhyw gynnig tebyg am chwe mis arall.

8. PLEIDLEISIO AR APWYNTIADAU

- a Pan fo mwy na dau berson wedi'u henwebu am swydd i'w llenwi gan y Cyngor ac nad oes yr un o'r personau hynny wedi cael mwyafrif absoliwt o bleidleisiau o'u plaid, bydd enw'r person sydd â'r nifer lleiaf o bleidleisiau yn cael ei ddileu oddi ar y rhestr a phleidlais newydd a gymerwyd. Bydd y broses hon yn parhau hyd nes y rhoddir mwyafrif y pleidleisiau o blaid un person. Gellir setlo tei mewn pleidleisiau gan y bleidlais fwrw'n arferadwy gan gadeirydd y cyfarfod.

9. CYNIGION AR GYFER CYFARFOD SY'N EI GWNEUD YN OFYNNOL RHOI RHYBUDD YSGRIFENEDIG I'R SWYDDOG PRIODOL

- a Bydd cynnig yn ymwneud â chyfrifoldebau'r cyfarfod y mae'n cael ei gyflwyno ar ei gyfer a beth bynnag bydd yn ymwneud â chyflawni

swyddogaethau, pwerau a rhwymedigaethau statudol y Cyngor neu fater sy'n effeithio'n benodol ar ardal y Cyngor neu ei drigolion.

- b Ni chaniateir symud unrhyw gynnig mewn cyfarfod oni bai ei fod ar yr agenda ac mae'r masnachwr wedi rhoi rhybudd ysgrifenedig o'i eiriad i'r Swyddog Priodol o leiaf 3 diwrnod clir cyn y cyfarfod. Nid yw diwrnodau clir yn cynnwys diwrnod yr hysbysiad na diwrnod y cyfarfod.
- c Gall y Swyddog Priodol, cyn cynnwys cynnig ar yr agenda, gael ei dderbyn yn unol â rheol sefydlog 9(b), cywiro gwallau gramadegol neu argraffyddol amlwg yng ngeiriad y cynnig.
- d Os yw'r Swyddog Priodol o'r farn nad yw geiriad cynnig a dderbynnir yn unol â rheol sefydlog 9(b) yn glir o ran ystyr, bydd y cynnig yn cael ei wrthod hyd nes y bydd y cynnig yn ei ailgyflwyno, fel y gellir ei ddeall, yn ysgrifenedig, i'r Swyddog Priodol o leiaf 4 diwrnod clir cyn y cyfarfod.
- e Os ystyrir bod geiriad neu destun cynnig arfaethedig yn amhriodol, bydd y Swyddog Priodol yn ymgynghori â chadeirydd y cyfarfod sydd i ddod neu, yn ôl y digwydd, y cynghorwyr sydd wedi ymgynnull y cyfarfod, i ystyried a fydd y cynnig yn cael ei gynnwys yn yr agenda neu ei wrthod.
- f Bydd penderfyniad y Swyddog Priodol ynghylch a ddylid cynnwys y cynnig ar yr agenda ai peidio yn derfynol.
- g Bydd cynigion a dderbynnir yn cael eu cofnodi a'u rhifo yn y drefn y cânt eu derbyn.
- h Bydd cynigion a wrthodir yn cael eu cofnodi gydag esboniad gan y Swyddog Priodol o'r rheswm dros wrthod.

10. **CYNIGION MEWN CYFARFOD NAD OES ANGEN RHYBUDD YSGRIFENEDIG ARNO**

- a Gellir symud y cynigion canlynol mewn cyfarfod heb rybudd ysgrifenedig i'r Swyddog Priodol:
 - i. cywiro anghywirdeb ym munudau drafft y cyfarfod;
 - ii. symud i bleidlais;
 - iii. gohirio ystyriaeth o gynnig;
 - iv. i gyfeirio cynnig at bwyllgor neu is-bwyllgor penodol;
 - v. penodi person i lywyddu mewn cyfarfod;

- vi. newid trefn busnes ar yr agenda;
- vii. symud ymlaen i'r busnes nesaf ar yr agenda;
- viii. gofyn am adroddiad ysgrifenedig;
- ix. penodi pwyllgor neu is-bwyllgor a'u haelodau;
- x. ymestyn y terfynau amser ar gyfer siarad;
- xi. gwahardd y wasg a'r cyhoedd o gyfarfod mewn perthynas â gwybodaeth gyfrinachol neu wybodaeth arall sy'n niweidiol i les y cyhoedd;
- xii. peidio â chlywed ymhellach gan gynghorydd neu aelod o'r cyhoedd;
- xiii. eithrio cynghorydd neu aelod o'r cyhoedd am ymddygiad afreolus;
- xiv. atal y cyfarfod dros dro;
- xv. atal gorchymyn sefydlog penodol (oni bai ei fod yn adlewyrchu gofynion statudol neu gyfreithiol gorfodol);
- xvi. i ohirio'r cyfarfod; neu
- xvii. i orffen y cyfarfod.

11. RHEOLI GWYBODAETH

Gweler hefyd Rheol Sefydlog 20.

- a **Bydd gan y Cyngor fesurau technegol a sefydliadol i gadw gwybodaeth ddiogel (gan gynnwys data personol) sydd ganddo ar bapur ac electronig. Bydd trefniadau o'r fath yn cynnwys penderfynu pwy sydd â mynediad at ddata personol ac amgryptio data personol. Bydd y dyddiad hwnnw'n cynnwys recordiadau o gyfarfodydd a gynhelir gan y Cyngor.**
- b **Bydd gan y Cyngor bolisiau ar waith, ac yn parhau i gael eu hadolygu, ar gyfer cadw a dinistrio'r holl wybodaeth yn ddiogel (gan gynnwys data personol) sydd ganddo ar bapur, wedi'i recordio ac ar ffurf electronig. Bydd polisi cadw'r Cyngor yn cadarnhau'r cyfnod y cedwir gwybodaeth (gan gynnwys data personol) neu os nad yw hyn yn bosibl, y meini prawf a ddefnyddir i bennu'r cyfnod hwnnw (e.e. Deddf Cyfyngiadau 1980).**
- c **Ni fydd yr agenda, papurau sy'n cefnogi'r agenda a chofnodion cyfarfod yn datgelu nac yn tanseilio gwybodaeth gyfrinachol neu ddata personol fel arall heb gyfiawnhad cyfreithiol.**

- d **Ni fydd cyngorwyr, staff, contractwyr ac asiantau'r Cyngor yn datgelu gwybodaeth gyfrinachol na data personol heb gyfiawnhad cyfreithiol.**

12. COFNODION DRAFFT

- a Os cyflwynwyd cofnodion drafft cyfarfod blaenorol ar gyngorwyr sydd â'r agenda i fod yn bresennol yn y cyfarfod y maent i fod i gael eu cymeradwyo i'w cywiro, fe'u cymerir fel y darllenir.
- b Ni fydd unrhyw drafodaeth am gofnodion drafft cyfarfod blaenorol ac eithrio mewn perthynas â'u cywirdeb. Bydd cynnig i gywiro anghywirdeb yn y cofnodion drafft yn cael ei symud yn unol â rheol sefydlog 10(a)(i).
- c Bydd cywirdeb y cofnodion drafft, gan gynnwys unrhyw ddiwygiad(au) a wneir iddynt, yn cael ei gadarnhau drwy benderfyniad a bydd yn cael ei lofnodi gan gadeirydd y cyfarfod ac yn sefyll fel cofnod cywir o'r cyfarfod y mae'r cofnodion yn ymwneud ag ef.
- d Os nad yw cadeirydd y cyfarfod yn ystyried bod y cofnodion yn gofnod cywir o'r cyfarfod y maent yn perthyn iddo, bydd yn lofnodi'r cofnodion ac yn cynnwys paragraff yn y telerau canlynol neu i'r un effaith:

"Nid yw cadeirydd y cyfarfod hwn yn credu bod cofnodion y cyfarfod () a gynhaliwyd ar [ddyddiad] mewn perthynas â () yn gofnod cywir ond ni chadarnhawyd eu barn gan y cyfarfod a chadarnheir y cofnodion fel cofnod cywir o'r trafodion."

- e Yn amodol ar reol sefydlog 20(a) ac yn dilyn penderfyniad sy'n cadarnhau cywirdeb cofnodion cyfarfod, bydd y cofnodion drafft neu recordiadau o'r cyfarfod y mae cofnodion cymeradwy yn bodoli ar eu cyfer.
- f) **Heb fod yn hwyrach na saith diwrnod gwaith o gyfarfod y cyngor, rhaid i'r Cyngor gyhoeddi nodyn yn electronig sy'n nodi:**

- **enwau'r aelodau a fynychodd y cyfarfod, ac unrhyw ymddiheuriadau am absenoldeb;**
- **unrhyw ddatganiadau o ddiddordeb; a**
- **Unrhyw benderfyniadau a wneir yn y cyfarfod, gan gynnwys canlyniadau unrhyw bleidleisiau.**

Nid yw'r gofynion ynghylch y nodyn sydd i'w gyhoeddi ar ôl cyfarfod o'r cyngor yn berthnasol ar gyfer busnes preifat na lle byddai datgelu yn niweidiol i weithredu ar y penderfyniadau hynny.

13. COD YMDDYGIAD A GOLLYNGIADAU

Gweler hefyd rheol sefydlog 3(s).

- a **Bydd cynghorwyr a phobl nad ydynt yn gynghorwyr sydd â hawliau pleidleisio yn dilyn y cod ymddygiad a fabwysiadwyd gan y Cyngor.**
- b Bydd yr holl gynghorwyr a phobl nad ydynt yn gynghorwyr sydd â hawliau pleidleisio yn ymgymryd â hyfforddiant yn y cod ymddygiad o fewn chwe mis i gyflwyno'r ffurflen dderbyn swydd.
- c **Bydd ceisiadau am ollyngiad yn ysgrifenedig a'u cyflwyno i bwyllgor safonau Cyngor Sir Powys** cyn gynted â phosibl cyn y cyfarfod y mae angen y gollyngiad ar ei gyfer.

14. CWYNIION COD YMDDYGIAD

- a Ar ôl i Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru hysbysu ei fod yn delio â chwyn bod cynghorydd neu nad yw'n gynghorydd sydd â hawliau pleidleisio wedi torri cod ymddygiad y Cyngor, bydd y Swyddogion Priodol, yn amodol ar reol sefydlog 12, yn adrodd hyn i'r Cyngor.
- b Pan fo'r hysbysiad yn rheol sefydlog 13(a) yn ymwneud â chwyn a wnaed gan y Swyddog Priodol, bydd y Swyddog Priodol yn hysbysu Cadeirydd y Cyngor o'r ffaith hon, a bydd y Cadeirydd yn enwebu aelod arall o staff i ymgymryd â dyletswyddau'r Swyddog Priodol mewn perthynas â'r gŵyn hyd nes y penderfynwyd.
- c Gallai'r Cyngor:
 - i. darparu gwybodaeth neu dystiolaeth lle mae datgeliad o'r fath yn angenrheidiol i ymchwilio i'r gŵyn neu os yw'n ofyniad cyfreithiol;
 - ii. ceisio gwybodaeth sy'n berthnasol i'r gŵyn gan y person neu'r corff sydd â chyfrifoldeb statudol dros ymchwilio i'r mater;
 - iii. indemnio'r cynghorydd neu'r rhai nad ydynt yn gynghorydd â hawliau pleidleisio mewn perthynas â'u costau cyfreithiol cysylltiedig ac mae unrhyw indemniad o'r fath yn amodol ar gymeradwyaeth gan un o

gyfarfodydd y Cyngor.

15. SWYDDOG PRIODOL

- a Y Swyddog Priodol fydd naill ai (i) y clerc neu (ii) aelod (au) staff eraill a enwebwyd gan y Cyngor i ymgymryd â gwaith y Swyddog Priodol pan fydd y Swyddog Priodol yn absennol.
- i. Rhaid i'r Swyddog Priodol **o leiaf dri diwrnod clir cyn cyfarfod o'r Cyngor, pwyllgor** neu is-bwyllgor:
- a) Trefnu cyflwyno'r hysbysiad (gan gynnwys sut y gellir cyrchu'r cyfarfod yn rhithiol, (os yw'n berthnasol) y mae'n rhaid ei gyhoeddi'n electronig ac mewn man amlwg yn y gymuned o leiaf dri diwrnod clir cyn y cyfarfod, neu os yw'r cyfarfod yn cael ei gynnull ar fyr rybudd, ar yr adeg y caiff ei gynnull.
- b) Os yw aelod am dderbyn y gwŷs yn ysgrifenedig yn hytrach nag yn electronig, rhaid iddo roi hysbysiad ysgrifenedig i'r clerc a phennu'r cyfeiriad post y dylid anfon y gwys ato.
- c) Rhaid i'r hysbysiad ddarparu manylion am sut i gael mynediad i'r cyfarfod o bell, ac amser a lleoliad y cyfarfod. Gellir hepgor y lle os cynhelir y cyfarfod drwy ddulliau anghysbell yn unig.
- d) Rhaid i'r hysbysiad fod ar gael mewn man amlwg sy'n rhoi rhybudd o'r amser, y lle a'r agenda (ar yr amod bod yr hysbysiad cyhoeddus gydag agenda cyfarfod rhyfeddol o'r Cyngor a gynullir gan gynghorwyr yn cael ei lofnodi ganddynt) a'i gyhoeddi'n electronig gyda rhybudd o'r amser a'r lle ac, i'r graddau y bo'n rhesymol ymarferol, unrhyw ddogfennau sy'n ymwneud â'r busnes sydd i'w trafod yn y cyfarfod oni bai eu bod yn ymwneud â busnes sy'n debygol o fod yn berthnasol i fusnes sy'n debygol o fod yn i'w hystyried yn breifat neu pe byddai eu datgeliad yn groes i unrhyw ddeddfiad.
- Gweler rheol sefydlog 3(b)(a) am ystyr diwrnodau clir ar gyfer cyfarfod cyngor llawn ac ar gyfer cyfarfod pwyllgor;*
- ii. Yn amodol ar Reol Sefydlog 9, cynnwys ar yr agenda yr holl gynigion yn y gorchymyn a dderbyniwyd oni bai bod cynghorydd wedi rhoi rhybudd ysgrifenedig o leiaf 3 diwrnod cyn y cyfarfod yn cadarnhau ei fod yn cael ei dynnu'n ôl;
- iii. **cynnull cyfarfod o'r Cyngor ar gyfer ethol Cadeirydd newydd o'r Cyngor, a drefnwyd gan swydd wag achlysurol yn eu swyddfa;**

- iv. **hwyluso archwilio'r llyfr cofnodion gan etholwyr llywodraeth leol;**
- v. **derbyn a chadw copïau o is-ddeddfau a wneir gan awdurdodau lleol eraill;**
- vi. Derbyn ffurflenni swyddfa gan gynghorwyr;
- vii. cadw copi o gofrestr buddiannau pob cynghorydd lle mae'r Cyngor wedi penderfynu ei gwneud yn ofynnol i gynghorwyr ddatgan buddiannau o flaen llaw;
- viii. cynorthwyo gydag ymateb i geisiadau a wneir o dan ddeddfwriaeth rhyddid gwybodaeth a hawliau sy'n arferadwy o dan ddeddfwriaeth diogelu data, yn unol â pholisïau a gweithdrefnau perthnasol y Cyngor;
- ix. Cysylltu, fel y bo'n briodol, â Swyddog Diogelu Data'r Cyngor (os oes un);
- x. derbyn ac anfon gohebiaeth gyffredinol a hysbysiadau ar ran y Cyngor ac eithrio pan fo penderfyniad i'r gwrthwyneb;
- xi. cynorthwyo i drefnu, storio, cyrchu, diogelu a dinistrio gwybodaeth a gedwir gan y Cyngor ar bapur ac electronig yn amodol ar ofynion deddfwriaeth rhyddid gwybodaeth a diogelu data a gofynion cyfreithlon eraill (e.e., Deddf Cyfyngiadau 1980);
- xii. trefnu bod gweithredoedd cyfreithiol yn cael eu cyflawni;
Gweler hefyd rheol sefydlog 22;
- xiii. trefnu neu reoli'r awdurdodiad, cymeradwyaeth a chyfarwyddyd prydlon ynghylch unrhyw daliadau sydd i'w gwneud gan y Cyngor yn unol â'i reoliadau ariannol;
- xiv. cofnodi pob cais cynllunio a hysbyswyd i'r Cyngor ac ymateb y Cyngor i'r awdurdod cynllunio lleol mewn llyfr neu ffeil at y diben hwnnw;
- xv. atgyfeirio cais cynllunio a dderbyniwyd gan y Cyngor at Bwyllgor Cynllunio y Cyngor o fewn dau ddiwrnod gwaith i'w dderbyn er mwyn hwyluso cyfarfod arbennig os oes angen ystyried natur cais cynllunio gerbron y pwyllgor cyfarfod arferol nesaf;
- xvi. rheoli mynediad at wybodaeth am y Cyngor drwy'r cynllun cyhoeddi; a
- xvii. cadw dalfa sêl y Cyngor (os oes un) na fydd yn cael ei ddefnyddio heb benderfyniad i'r perwyl hwnnw.
Gweler hefyd Rheol Sefydlog 2 2.

16. **SWYDDOG ARIANNOL CYFRIFOL**

- a Bydd y Cyngor yn penodi aelod (au) staff priodol i ymgymryd â gwaith y Swyddog Ariannol Cyfrifol pan fydd y Swyddog Ariannol Cyfrifol yn absennol.

17. **CYFRIFON A CHYFRIFLENNI CYFRIFEG**

- a Mae "arferion priodol" mewn rheolau sefydlog yn cyfeirio at y fersiwn ddiweddaraf o "Llywodraethu ac Atebolrwydd i Gyngorau Lleol yng Nghymru – Canllaw i Ymarferwyr."
- b Bydd pob taliad gan y Cyngor yn cael ei awdurdodi, ei gymeradwyo a'i dalu yn unol â'r gyfraith, arferion priodol a rheoliadau ariannol y Cyngor.
- c Bydd y Swyddog Ariannol Cyfrifol yn rhoi datganiad i'w grynhoi i bob cynghorydd cyn gynted ag y bo'n ymarferol 30 Medi ym mhob blwyddyn:
- i. derbynebau a thaliadau'r Cyngor (neu incwm a gwariant);
 - ii. derbynebau a thaliadau cyfanredol y Cyngor (neu incwm a gwariant) am y flwyddyn hyd yma;
 - iii. y balansau a ddelir ar ddiwedd y chwarter sy'n cael eu hadrodd ac sy'n cynnwys cymhariaeth â'r gyllideb ar gyfer y flwyddyn ariannol ac yn amlygu unrhyw orwariant gwirioneddol neu bosib.
- d Cyn gynted â phosibl ar ôl y flwyddyn ariannol sy'n dod i ben ar 31 Mawrth, bydd y Swyddog Ariannol Cyfrifol yn darparu:
- i. datganiad yn crynhoi derbynebau a thaliadau'r Cyngor (neu incwm a gwariant) ar gyfer y chwarter diwethaf a'r flwyddyn hyd yma i gael gwybodaeth; a
 - ii. i'r Cyngor y datganiadau cyfrifyddu ar gyfer y flwyddyn ar ffurf Adran 2 o'r ffurflen llywodraethiant ac atebolrwydd flynyddol, fel sy'n ofynnol gan arferion priodol, i'w hystyried a'u cymeradwyo.
- e Bydd y datganiadau cyfrifo diwedd blwyddyn yn cael eu paratoi yn unol ag arferion priodol ac yn cymhwyso'r ffurf o gyfrifon a bennir gan y Cyngor (derbynebau a thaliadau neu incwm a gwariant) ar gyfer y flwyddyn hyd at 31 Mawrth. Bydd ffurflen llywodraethu ac atebolrwydd flynyddol ddrafft wedi'i chwblhau yn cael ei chyflwyno i'r holl gynghorwyr o leiaf 14 diwrnod cyn i'r Cyngor gymeradwyo hynny. Cyflwynir datganiad llywodraethiant ac atebolrwydd blynyddol y Cyngor, sy'n destun archwiliad allanol, gan gynnwys y

datganiad llywodraethu blynyddol, i'r Cyngor i'w ystyried a'i gymeradwyo'n ffurfiol cyn 30 Mehefin.

18. RHEOLAETHAU ARIANNOL A CHAFFAEL

- a Bydd y Cyngor yn ystyried ac yn cymeradwyo rheoliadau ariannol a luniwyd gan y Swyddog Ariannol Cyfrifol, a fydd yn cynnwys trefniadau manwl mewn perthynas â'r canlynol:
- i. cadw cofnodion cyfrifeg a systemau rheolaethau mewnol;
 - ii. asesu a rheoli risgiau ariannol a wynebir gan y Cyngor;
 - iii. gwaith yr archwilydd mewnol annibynnol yn unol ag arferion priodol a derbyn adroddiadau rheolaidd gan yr archwilydd mewnol, a fydd yn ofynnol o leiaf bob blwyddyn;
 - iv. arolygu a chopïo gan gynghorwyr ac etholwyr lleol cyfrifon a/neu orchmynion taliadau'r Cyngor; a
 - v. a yw contractau sydd â gwerth amcangyfrifedig o lai na **£25,000** oherwydd amgylchiadau arbennig wedi'u heithrio rhag proses dendro neu ymarfer caffael.
- b Bydd rheoliadau ariannol yn cael eu hadolygu'n rheolaidd ac o leiaf yn flynyddol at ddibenion ffitrwydd.
- c **Mae contract cyhoeddus a reoleiddir gan Reoliadau Contractau Cyhoeddus 2015 gyda gwerth amcangyfrifedig o fwy na £25,000 ond yn llai na'r trothwyon perthnasol y cyfeirir atynt yn rheol sefydlog 17(f) yn ddarostyngedig i'r trefniadau "cyffyrddiad ysgafn" o dan Reoliadau Contractau Cyhoeddus 2015 oni bai ei fod yn bwriadu defnyddio rhestr bresennol o gyflenwyr cymeradwy (cytundeb fframwaith).**
- d Yn amodol ar ofynion ychwanegol yn rheoliadau ariannol y Cyngor, bydd y broses dendro ar gyfer contractau ar gyfer cyflenwi nwyddau, deunyddiau, gwasanaethau neu gyflawni gwaith yn cynnwys, o leiaf, y camau canlynol:
- i. llunio manyleb ar gyfer y nwyddau, y deunyddiau, y gwasanaethau neu'r gwaith a gyflawnir;
 - ii. bydd gwahoddiad i dendro yn cael ei lunio i gadarnhau (i) manyleb y Cyngor (ii) yr amser, y dyddiad a'r cyfeiriad ar gyfer cyflwyno tendrau (iii) dyddiad ymateb ysgrifenedig y Cyngor i'r tendr a (iv) y gwaharddiad ar ddarpar gcontractwyr sy'n cysylltu â chynghorwyr neu staff i annog neu gefnogi eu tendr y tu allan i'r broses ragnodedig;

- iii. bydd y gwahoddiad i dendro yn cael ei hysbysebu mewn papur newydd lleol ac mewn unrhyw ffordd arall sy'n briodol;
 - iv. Mae tendrau i'w cyflwyno'n ysgrifenedig mewn amlen farc wedi'i selio wedi'i chyfeirio at y Swyddog Priodol;
 - v. Bydd tendrau'n cael eu hagor gan y Swyddog Priodol ym mhresenoldeb o leiaf un cynghorydd ar ôl i'r dyddiad cau ar gyfer cyflwyno tendrau fynd heibio;
 - vi. Mae tendrau i'w hadrodd i gyfarfod priodol y Cyngor neu bwyllgor neu is-bwyllgor sydd â chyfrifoldeb dirprwyedig, a'u hystyried.
- e Nid yw'r Cyngor, na phwyllgor nac is-bwyllgor sydd â chyfrifoldeb dirprwyedig dros ystyried tendrau, yn sicr o dderbyn y tendr gwerth isaf.
- f **Os yw gwerth contract yn debygol o fod yn uwch na'r trothwy a bennir gan Swyddfa Fasnach y Llywodraeth o bryd i'w gilydd, rhaid i'r Cyngor ystyried a yw Rheoliadau Contractau Cyhoeddus 2015 neu Reoliadau Contractau Cyfleustodau 2016 yn gymwys i'r contract ac, os yw'r naill neu'r llall o'r Rheoliadau hynny'n gymwys, rhaid i'r Cyngor gydymffurfio â rheolau caffael. Gall OVW roi rhagor o wybodaeth i'r Cyngor yn hyn o beth.**

19. TRAFOD MATERION STAFF

- a Mae mater personol i aelod o staff sy'n cael ei ystyried gan gyfarfod o'r Cyngor NEU'r is-bwyllgor] yn ddarostyngedig i reol sefydlog 10.
- b Yn amodol ar bolisi'r Cyngor ynghylch absenoldebau o'r gwaith, bydd uwch aelod staff y Cyngor yn rhoi gwybod i gadeirydd y Cyngor neu'r is-bwyllgor neu, os nad yw ar gael, is-gadeirydd (os oes un) y Cyngor neu'r is-bwyllgor] o absenoldeb a achosir gan salwch neu reswm arall a rhaid i'r person hwnnw roi gwybod i'r Cyngor am yr absenoldeb hwnnw i'r Cyngor NEU'r is-bwyllgor] yn ei gyfarfod nesaf.
- c Cadeirydd pwyllgor y Cyngor] NEU'r is-bwyllgor] neu yn eu habsenoldeb, bydd yr is-gadeirydd ar benderfyniad yn cynnal adolygiad o berfformiad ac arfarniad blynyddol gwaith [teitl swydd yr aelod staff]. Bydd yr adolygiadau a'r arfarniad yn cael eu hadrodd yn ysgrifenedig ac yn amodol ar gymeradwyaeth drwy benderfyniad y Cyngor.
- d Yn amodol ar bolisi'r Cyngor ynghylch ymdrin â materion cwynion, bydd uwch aelod staff y Cyngor (neu aelodau eraill o staff) yn cysylltu â chadeirydd y Cyngor neu yn ei absenoldeb, is-gadeirydd y Cyngor mewn perthynas â mater cwynion

anffurfiol neu ffurfiol, a bydd y mater hwn yn cael ei adrodd yn ôl a'i ddatblygu drwy benderfyniad y Cyngor.

- e Yn amodol ar bolisi'r Cyngor ynghylch ymdrin â materion cwynion, os yw mater cwyno anffurfiol neu ffurfiol a godir gan aelod o staff yn ymwneud â chadeirydd neu is-gadeirydd y Cyngor, bydd hyn yn cael ei gyfleu i aelod arall o'r Cyngor, a fydd yn cael ei adrodd yn ôl a'i ddatblygu drwy benderfyniad y Cyngor.
- f Bydd unrhyw berson sy'n gyfrifol am reoli staff cyfan neu ran ohono, yn gyfrinachol, yn trin cofnodion ysgrifenedig pob cyfarfod sy'n ymwneud â'u perfformiad, galluoedd, cwynion neu faterion disgyblu.
- g Yn unol â rheol sefydlog 11(a), bydd gan bersonau sydd â chyfrifoldebau rheoli llinell fynediad at gofnodion staff y cyfeirir atynt yn rheol sefydlog 19(f).

20. CYFRIFOLDEBAU I DDARPARU GWYBODAETH

Gweler hefyd Rheol Sefydlog 21.

- a **Yn unol â deddfwriaeth rhyddid gwybodaeth, bydd y Cyngor yn cyhoeddi gwybodaeth yn unol â'i gynllun cyhoeddi ac yn ymateb i geisiadau am wybodaeth a gedwir gan y Cyngor.**

21. CYFRIFOLDEBAU O DAN DDEDDFWRIAETH DIOGELU DATA

(Nid yw'r rhestr isod yn rhestr unigryw).

Gweler hefyd Rheol Sefydlog 11.

- a Gall y Cyngor benodi Swyddog Diogelu Data.
- b **Bydd gan y Cyngor bolisiau a gweithdrefnau ar waith i ymateb i unigolyn sy'n arfer hawliau statudol yn ymwneud â'u data personol.**
- c **Bydd gan y Cyngor bolisi ysgrifenedig ar gyfer ymateb i dorri data personol a'i reoli.**
- d **Bydd y Cyngor yn cadw cofnod o'r holl achosion o dorri data personol sy'n cynnwys y ffeithiau sy'n ymwneud â'r torri data personol, ei effeithiau a'r camau unioni a gymerwyd.**

- e **Bydd y Cyngor yn sicrhau bod gwybodaeth a gyfleir yn ei hysbysiadau (au) preifatrwydd mewn ffurflen hygyrch a hygyrch a'i bod yn cael ei diweddarau.**
- f **Bydd y Cyngor yn cadw cofnod ysgrifenedig o'i weithgareddau prosesu.**

22. **CYSYLLTIADAU GYDA'R WASG / MEDIA**

- a Bydd ceisiadau gan y wasg neu gyfryngau eraill am sylw neu ddatganiad llafar neu ysgrifenedig gan y Cyngor, ei gynghorwyr neu staff yn cael eu trin yn unol â pholisi'r Cyngor mewn perthynas â delio â'r wasg a/neu gyfryngau eraill.

23. **GWEITHREDU A SELIO GWEITHREDOEDD CYFREITHIOL**

Gweler hefyd reolau sefydlog 15(b)(xii) a (xvii).

- a Ni fydd gweithred gyfreithiol yn cael ei chyflawni ar ran y Cyngor oni bai ei fod wedi'i awdurdodi drwy benderfyniad.
- b **[Yn amodol ar reol sefydlog 23(a), bydd sêl gyffredin y Cyngor yn unig yn cael ei ddefnyddio ar gyfer selio gweithred sy'n ofynnol yn ôl y gyfraith. Bydd yn cael ei gymhwyso gan y Swyddog Priodol ym mhresenoldeb dau gynghorydd a fydd yn llofnodi'r weithred fel tystion.]**

Mae'r uchod yn berthnasol i Gyngor sydd â sêl gyffredin.

NEU

[Yn amodol ar reol sefydlog 23(a), caiff unrhyw ddau gynghorydd lofnodi ar ran y Cyngor, bydd unrhyw weithred sy'n ofynnol yn ôl y gyfraith a'r Swyddog Priodol yn dyst i'w llofnodion.]

Mae'r uchod yn berthnasol i Gyngor heb sêl gyffredin.

24. **CYFATHREBU GYDA CHYNGHORWYR BWRDEISTREF SIROL NEU SIROL**

- a Anfonir gwahoddiad i fynychu cyfarfod o'r Cyngor, ynghyd â'r agenda, at gynghorwyr ward y Cyngor Sir sy'n cynrychioli ardal y Cyngor.
- b Oni bai bod y Cyngor yn penderfynu fel arall, bydd copi o bob llythyr a anfonir at y Cyngor Sir yn cael ei anfon at y cynghorydd ward sy'n cynrychioli ardal y Cyngor.

25. CYFYNGIADAU AR WEITHGAREDDAU'R CYNGHORWYR

- a. Oni bai ei fod wedi'i awdurdodi'n briodol ni fydd unrhyw gynghorydd:
 - i. archwilio unrhyw dir a/neu safle y mae gan y Cyngor hawl neu ddyletswydd i'w archwilio; neu
 - ii. Rhoi cyfarwyddiadau, cyfarwyddiadau neu gyfarwyddiadau.

26. RHEOLAU SEFYDLOG YN GYFFREDINOL

- a Gellir atal y cyfan neu ran o archeb sefydlog, ac eithrio un sy'n ymgorffori gofynion statudol neu gyfreithiol gorfodol, drwy benderfyniad mewn perthynas ag ystyried eitem ar yr agenda ar gyfer cyfarfod.
- b Bydd cynnig i ychwanegu at neu amrywio neu ddirymu un neu fwy o reolau sefydlog y Cyngor, ac eithrio un sy'n cynnwys gofynion statudol neu gyfreithiol gorfodol, yn cael ei gynnig drwy gynnig arbennig, a rhoddir yr hysbysiad ysgrifenedig gan o leiaf 3 chynghorydd i'r Swyddog Priodol yn unol â rheol sefydlog 9.
- c Bydd y Swyddog Priodol yn darparu copi o reolau sefydlog y Cyngor i gynghorydd cyn gynted â phosibl.
- d Bydd penderfyniad cadeirydd cyfarfod ynghylch cymhwyso rheolau sefydlog yn y cyfarfod yn derfynol.

CYNGOR CYMUNED LLANGAMMARCH

RHEOLIADAU ARIANNOL

Mabwysiadwyd y Rheoliadau Ariannol hyn gan y Cyngor yn ei gyfarfod a gynhaliwyd ar 12 Gorffennaf 2023.

MYNEGAI

1. CYFFREDINOL.....	31
2. CYFRIFEG AC ARCHWILIO (MEWNOL AC ALLANOL)	35
3. AMCANGYFRIFON BLYNYDDOL (CYLLIDEB) A BLAENGYNLLUNIO	37
4. RHEOLAETH GYLLIDEBOL AC AWDURDOD I WARIO	37
5. TREFNIADAU BANCIO AC AWDURDODI TALIADAU	38
6. CYFARWYDDIADAU AR GYFER GWNEUD TALIADAU	40
7. TALU CYFLOGAU	42
8. BENTHYCIADAU A BUDDSODDIADAU	43
9. INCWM	44
10. ARCHEBION AR GYFER GWAITH, NWDYDDAU A GWASANAETHAU.....	45
11. CONTRACTAU	45
12. [TALIADAU O DAN GONTRACTAU AR GYFER GWAITH ADEILADU NEU WAITH ADEILADU ARALL 47	
13. [SIOPAU AC OFFER.....	47
14. ASEDAU, EIDDO AC YSTADAU	47
15. YSWIRIANT	48
16. [ELUSENNAU.....	48
17. RHEOLI RISG.....	49
18. ATAL AC ADOLYGU RHEOLIADAU ARIANNOL.....	49

1. CYFFREDINOL

- 1.1. Mae'r rheoliadau ariannol hyn yn rheoli rheolaeth ariannol gan y cyngor a dim ond drwy benderfyniad y cyngor y gellir eu diwygio neu eu hamrywio. Mae rheoliadau ariannol yn un o dair dogfen bolisi lywodraethol y cyngor sy'n darparu canllawiau gweithdrefnol i aelodau a swyddogion. Rhaid cadw at reoliadau ariannol ar y cyd â rheolau sefydlog y cyngor¹ ac unrhyw reoliadau ariannol unigol sy'n ymwneud â chontractau.
- 1.2. Mae'r cyngor yn gyfrifol yn ôl y gyfraith am sicrhau bod ei reolaeth ariannol yn ddigonol ac effeithiol a bod gan y cyngor system gadarn o reolaeth fewnol sy'n hwyluso arfer swyddogaethau'r cyngor yn effeithiol, gan gynnwys trefniadau ar gyfer rheoli risg.
- 1.3. Mae'n rhaid i systemau rheoli cyfrifon y cyngor gynnwys mesurau:
 - ar gyfer cynhyrchu cyfrifon yn amserol;
 - sy'n darparu ar gyfer diogelu arian cyhoeddus yn ddiogel ac yn effeithlon;
 - i atal a chanfod anghywirdeb a thwyll; a
 - nodi dyletswyddau swyddogion.
- 1.4. Mae'r rheoliadau ariannol hyn yn dangos sut mae'r cyngor yn cyflawni'r cyfrifoldebau a'r gofynion hyn.
- 1.5. O leiaf unwaith y flwyddyn, cyn cymeradwyo'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol, rhaid i'r cyngor adolygu effeithiolrwydd ei system rheolaeth fewnol a fydd yn unol ag arferion priodol.
- 1.6. Ystyrir bod unrhyw achos bwriadol o dorri'r Rheoliadau hyn gan weithiwr yn weithred o gamymddwyn difrifol.
- 1.7. Disgwylir i aelodau'r Cyngor ddilyn y cyfarwyddiadau yn y Rheoliadau hyn ac i beidio ag annog gweithwyr i'w torri. Gall methu â dilyn cyfarwyddiadau o fewn y Rheoliadau hyn ddwyn anfri ar swydd y Cynghorydd a gall fod yn groes i'r Cod Ymddygiad.
- 1.8. Mae'r Swyddog Ariannol Cyfrifol (SAC) yn dal swydd statudol i'w phenodi gan y cyngor. [Penodwyd y Clerc yn SAC ar gyfer y cyngor hwn a bydd y rheoliadau hyn yn berthnasol yn unol â hynny.]
- 1.9. Y RFO;
 - gweithredu o dan gyfarwyddyd polisi'r cyngor;

- yn gweinyddu materion ariannol y cyngor yn unol â'r holl Ddeddfau, rheoliadau ac arferion priodol;
 - yn penderfynu ar ran y cyngor ei gofnodion cyfrifeg a'i systemau rheoli cyfrifeg;
 - sicrhau bod y systemau rheoli cyfrifeg yn cael eu dilyn;
 - yn cadw cofnodion cyfrifyddu'r cyngor yn gyfredol yn unol ag arferion priodol;
 - cynorthwyo'r Cyngor i sicrhau economi, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd wrth ddefnyddio ei adnoddau; a
 - yn cynhyrchu gwybodaeth rheoli ariannol fel sy'n ofynnol gan y cyngor.
- 1.10. Bydd y cofnodion cyfrifeg a bennir gan y SAC yn ddigonol i ddangos ac egluro trafodion y cyngor ac i alluogi'r SAC i sicrhau bod unrhyw gyfrif incwm a gwariant a datganiad o falansau, neu gofnod o dderbynebaw a thaliadau a gwybodaeth ychwanegol, yn ôl y digwydd, neu wybodaeth reoli a baratowyd ar gyfer y cyngor o bryd i'w gilydd yn cydymffurfio â'r Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio sy'n ymwneud â Chymru.
- 1.11. Bydd y cofnodion cyfrifeg a bennir gan y SAC yn benodol yn cynnwys:
- cofnodion o ddydd i ddydd o'r holl symiau o arian a dderbyniwyd ac a wariwyd gan y Cyngor a'r materion y mae'r cyfrif incwm a gwariant neu dderbynebaw a thaliadau yn ymwneud â hwy;
 - cofnod o asedau a rhwymedigaethau'r cyngor; a
 - Lle bo'n berthnasol, cofnod o incwm a gwariant y Cyngor mewn perthynas â hawliadau a wnaed, neu sydd i'w gwneud, am unrhyw gyfraniad, grant neu gymorthdal.
- 1.12. Bydd y systemau rheoli cyfrifeg a bennir gan y SAC yn cynnwys:
- gweithdrefnau i sicrhau bod trafodion ariannol y Cyngor yn cael eu cofnodi cyn gynted ag y bo'n rhesymol ymarferol ac mor gywir a rhesymol â phosibl;
 - gweithdrefnau i alluogi atal a chanfod gwallau a thwyll a'r gallu i ail-greu unrhyw gofnodion coll;
 - nodi dyletswyddau swyddogion sy'n delio â thrafodion ariannol a rhannu cyfrifoldebau'r swyddogion hynny mewn perthynas â thrafodion sylweddol;
 - gweithdrefnau i sicrhau nad yw symiau na ellir eu casglu, gan gynnwys unrhyw ddyledion drwg, yn cael eu cyflwyno i'r Cyngor i'w cymeradwyo gael eu dileu ac eithrio gyda chymeradwyaeth y SAC a bod y cymeradwyaethau yn cael eu dangos yn y cofnodion cyfrifeg; a

- mesurau i sicrhau bod risg yn cael ei reoli'n briodol.
- 1.13. Nid yw'r Cyngor wedi'i rymuso gan y Rheoliadau hyn nac fel arall i ddirprwyo rhai penderfyniadau penodol. Yn benodol, unrhyw benderfyniad am:
- pennu'r gyllideb derfynol neu'r praesept (Gofyniad Treth y Cyngor);
 - cymeradwyo datganiadau cyfrifyddu;
 - cymeradwyo datganiad llywodraethu blynyddol;
 - Bentyca;
 - dileu dyledion drwg;
 - mynd i'r afael ag argymhellion mewn unrhyw adroddiad gan yr archwilwyr mewnol neu allanol,
- Bydd yn fater i'r cyngor llawn yn unig.
- 1.14. Yn ogystal, mae'n rhaid i'r Cyngor:
- penderfynu a pharhau i adolygu'n rheolaidd fandad banc holl gyfrifon banc y cyngor;
 - cymeradwyo unrhyw grant neu un ymrwymiad dros £300; a
 - mewn perthynas â'r cyflog blynyddol i unrhyw gyflogai roi sylw i argymhellion ynghylch cyflogau blynyddol gweithwyr a wneir gan y Pwyllgor perthnasol yn unol â'i gylch gorchwyl.
- 1.15. Yn y rheoliadau ariannol hyn, bydd cyfeiriadau at y Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio neu 'y rheoliadau' yn golygu'r rheoliadau a gyhoeddir o dan ddarpariaethau Deddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004, neu unrhyw ddeddfwriaeth sy'n disodli, ac yna mewn grym oni nodir yn wahanol.
- Yn y rheoliadau ariannol hyn, bydd y term 'arfer priodol' neu 'arferion priodol' yn cyfeirio at ganllawiau a gyhoeddir mewn *Llywodraethu ac Atebolrwydd i Gynghorau Lleol yng Nghymru - Canllaw i Ymarferwyr*, sydd ar gael o wefannau Un Llais Cymru (OVW) a SLCC fel y bo'n briodol.

2. CYFRIFEG AC ARCHWILIO (MEWNOL AC ALLANOL)

- 2.1. Bydd yr SAC yn penderfynu ar holl weithdrefnau cyfrifyddu a chofnodion ariannol y cyngor yn unol â'r Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio, Canllawiau priodol ac arferion priodol.
- 2.2. Yn rheolaidd, o leiaf unwaith ym mhob chwarter, ac ar ddiwedd pob blwyddyn ariannol, penodir aelod ac eithrio'r Cadeirydd [neu lofnodwr siec] i wirio cysoniadau banc (ar gyfer pob cyfrif) a gynhyrchir gan yr SAC. Bydd yr aelod yn llofnodi'r cysoniadau a'r datganiadau banc gwreiddiol (neu ddogfen debyg)

fel tystiolaeth o ddilysu. Bydd y gweithgaredd hwn yn cael ei adrodd ar y casgliad, gan gynnwys unrhyw eithriadau, i'r cyngor [Pwyllgor Cyllid] a'i nodi ganddo.

- 2.3. Bydd yr SAC yn cwblhau'r datganiad cyfrifon blynyddol, adroddiad blynyddol, ac unrhyw ddogfennau cysylltiedig y cyngor a gynhwysir yn y Ffurflen Flynyddol (fel y nodir mewn arferion priodol) cyn gynted ag y bo'n ymarferol ar ôl diwedd y flwyddyn ariannol ac ar ôl ardystio'r cyfrifon bydd yn eu cyflwyno ac yn adrodd ar hynny i'r cyngor o fewn yr amserlenni a bennir gan y Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio.
- 2.4. Bydd y Cyngor yn sicrhau bod system ddigonol ac effeithiol o archwilio mewnol ei gofnodion cyfrifeg, a'i system rheolaeth fewnol yn unol ag arferion priodol. Bydd unrhyw swyddog neu aelod o'r Cyngor yn sicrhau bod unrhyw ddogfennau a chofnodion sydd ar gael i'r cyngor yn angenrheidiol at ddibenion yr archwiliad a bydd y cyngor, fel y cyfarwyddir gan y cyngor, yn cyflenwi'r SAC, archwilydd mewnol neu archwilydd allanol gyda'r cyfryw wybodaeth ac esboniad y mae'r Cyngor yn credu sy'n angenrheidiol at y diben hwnnw.
- 2.5. Bydd yr archwilydd mewnol yn cael ei benodi gan, a bydd yn cyflawni'r gwaith mewn perthynas â rheolaethau mewnol sy'n ofynnol gan y Cyngor yn unol ag arferion priodol.
- 2.6. Bydd yr archwilydd mewnol yn:
 - bod yn gymwys ac yn annibynnol ar weithrediadau ariannol y cyngor;
 - adrodd i'r cyngor yn ysgrifenedig, neu'n bersonol, yn rheolaidd gydag o leiaf un adroddiad ysgrifenedig blynyddol yn ystod pob blwyddyn ariannol;
 - dangos cymhwysedd, gwrthrychedd ac annibyniaeth, bod yn rhydd o unrhyw wrthdaro buddiannau gwirioneddol neu ganfyddedig, gan gynnwys y rhai sy'n deillio o berthnasoedd teuluol; a
 - nad oes ganddynt unrhyw ran yn y broses o wneud penderfyniadau ariannol, rheoli neu reoli'r cyngor.
- 2.7. Ni all archwilwyr mewnol neu allanol o dan unrhyw amgylchiadau:
 - cyflawni unrhyw ddyletswyddau gweithredol i'r Cyngor;
 - cychwyn neu gymeradwyo trafodion cyfrifyddu; neu
 - cyfarwyddo gweithgareddau unrhyw un o weithwyr y cyngor, ac eithrio i'r graddau bod cyflogeion o'r fath wedi'u haseinio'n briodol i gynorthwyo'r archwilydd mewnol.
- 2.8. Er mwyn osgoi amheuaeth, mewn perthynas ag archwiliad mewnol bydd gan y termau 'annibynnol' ac 'annibyniaeth' yr un ystyr ag a ddisgrifir mewn arferion priodol.

- 2.9. Bydd yr SAC yn gwneud trefniadau ar gyfer arfer hawliau etholwyr mewn perthynas â'r cyfrifon gan gynnwys y cyfle i archwilio'r cyfrifon, llyfrau, a thalebau ac arddangos neu gyhoeddi unrhyw hysbysiadau a datganiadau cyfrif sy'n ofynnol gan Ddeddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004.
- 2.10. Bydd y SAC, heb oedi gormodol, yn dwyn i sylw pob cynghorydd unrhyw ohebiaeth neu adroddiad gan archwilwyr mewnol neu allanol.

3. AMCANGYFRIFON BLYNYDDOL (CYLLIDEB) A BLAENGYNLLUNIO

- 3.1. Bydd y Cyngor yn adolygu ei ragolygon tair blynedd o dderbyniadau refeniw a chyfalaf a thaliadau. O ran y rhagolygon, bydd wedi hynny yn llunio ac yn cyflwyno cynigion ar gyfer y flwyddyn ariannol ganlynol i'r Cyngor heb fod yn hwyrach na diwedd mis Tachwedd bob blwyddyn gan gynnwys unrhyw gynigion ar gyfer diwygio'r rhagolygon.
- 3.2. Rhaid i'r SAC bob blwyddyn, erbyn mis Medi fan bellaf, baratoi amcangyfrifon manwl o'r holl dderbynebau a thaliadau gan gynnwys defnyddio cronfeydd wrth gefn a phob ffynhonnell ariannu ar gyfer y flwyddyn ariannol ganlynol ar ffurf cyllideb i'w hystyried gan y pwyllgor [perthnasol a'r cyngor].
- 3.3. Bydd y Cyngor yn ystyried cynigion cyllideb flynyddol mewn perthynas â rhagolwg tair blynedd y cyngor o dderbyniadau refeniw a chyfalaf a thaliadau gan gynnwys argymhellion ar gyfer defnyddio cronfeydd wrth gefn a ffynonellau cyllid a diweddarau'r rhagolwg yn unol â hynny.
- 3.4. Bydd y cyngor yn trwsio'r praesept ar gyfer y flwyddyn ariannol ddilynol heb fod yn hwyrach nag erbyn diwedd mis Ionawr bob blwyddyn. Bydd y SAC yn cyhoeddi'r praesept i'r awdurdod bilio a bydd yn rhoi copi o'r gyllideb flynyddol gymeradwy i bob aelod.
- 3.5. Bydd y gyllideb flynyddol gymeradwy yn sail rheolaeth ariannol ar gyfer y flwyddyn i ddod.

4. RHEOLAETH GYLLIDEBOL AC AWDURDOD I WARIO

- 4.1. Gellir awdurdodi gwariant ar eitemau refeniw hyd at y symiau a gynhwysir ar gyfer y dosbarth gwariant hwnnw yn y gyllideb gymeradwy. Mae'r awdurdod hwn i'w benderfynu drwy:
 - y cyngor ar gyfer pob eitem dros £300;
 - y Clerc, ar y cyd â Chadeirydd y Cyngor neu Gadeirydd y pwyllgor priodol, am unrhyw eitemau o dan £300.

Rhaid i awdurdod o'r fath gael ei dystiolaethu drwy Funud neu drwy slip awdurdodi wedi'i lofnodi'n briodol gan y Clerc, a lle bo angen hefyd gan y Cadeirydd priodol.

Ni ellir dadgyfuno contractau er mwyn osgoi rheolaethau a osodir gan y rheoliadau hyn.

- 4.2. Ni chaniateir awdurdodi gwariant a fydd yn fwy na'r swm a ddarperir yn y gyllideb refeniw ar gyfer y dosbarth gwariant hwnnw ac eithrio drwy benderfyniad y cyngor, neu bwyllgor dirprwyedig priodol. Yn ystod y flwyddyn gyllideb, a chyda chymeradwyaeth y cyngor wedi ystyried yn llawn y goblygiadau ar gyfer gwasanaethau cyhoeddus, gellir symud symiau heb eu

gwario a symiau sydd ar gael i benawdau cyllideb eraill neu i gronfa wrth gefn wedi'i chlustnodi fel y bo'n briodol ('dirprwy').

- 4.3. Ni fydd darpariaethau heb eu gwario yn y cyllidebau refeniw neu gyfalaf ar gyfer prosiectau wedi'u cwblhau yn cael eu cario ymlaen i flwyddyn ddilynol.
- 4.4. Bydd y cyllidebau cyflog yn cael eu hadolygu o leiaf bob blwyddyn ym mis Hydref ar gyfer y flwyddyn ariannol ganlynol a bydd yr adolygiad hwn yn cael ei ddangos gan atodlen copi caled wedi'i llofnodi gan y Clerc a Chadeirydd y Cyngor neu'r pwyllgor perthnasol. Bydd yr SAC yn rhoi gwybod i bwyllgorau am unrhyw newidiadau sy'n effeithio ar ofynion eu cyllideb ar gyfer y flwyddyn i ddod cyn gynted ag y bo'n rhesymol ymarferol.
- 4.5. Mewn achosion o risg eithafol i ddarparu gwasanaethau'r cyngor, gall y clerc awdurdodi gwariant refeniw ar ran y cyngor y mae angen ei wneud ym marn y clerc. Mae gwariant o'r fath yn cynnwys atgyweirio, amnewid neu waith arall, p'un a oes unrhyw ddarpariaeth gyllidebol ar gyfer y gwariant ai peidio, yn amodol ar derfyn o £300. Bydd y Clerc yn rhoi gwybod i'r Cadeirydd cyn gynted ag y bo modd ac i'r cyngor cyn gynted ag y bo'n ymarferol wedi hynny.
- 4.6. Ni fydd unrhyw wariant yn cael ei awdurdodi mewn perthynas ag unrhyw brosiect cyfalaf ac ni dderbynnir unrhyw gontract yr ymrwymir iddo na thendro sy'n ymwneud â gwariant cyfalaf oni bai bod y cyngor yn fodlon bod yr arian angenrheidiol ar gael a bod y gymeradwyaeth fenthyca angenrheidiol wedi'i sicrhau.
- 4.7. Bydd yr holl waith cyfalaf yn cael ei weinyddu yn unol â rheolau sefydlog a rheoliadau ariannol y cyngor sy'n ymwneud â chontractau.
- 4.8. Bydd yr SAC yn darparu datganiad o dderbyniadau a thaliadau i'r cyngor yn rheolaidd o dan bob pennaeth y gyllideb, gan gymharu gwariant gwirioneddol â'r dyddiad priodol yn erbyn yr hyn a gynlluniwyd fel y dangosir yn y gyllideb. Mae'r datganiadau hyn i'w paratoi o leiaf ddiwedd mis Medi a byddant yn dangos esboniadau o amrywiadau perthnasol. At y diben hwn, bydd "deunydd" yn fwy na £100 neu 15% o'r gyllideb.
- 4.9. Bydd newidiadau mewn cronfeydd wrth gefn wedi'u clustnodi yn cael eu cymeradwyo gan y cyngor fel rhan o'r broses rheoli cyllidebol.

5. TREFNIADAU BANCIO AC AWDURDODI TALIADAU

- 5.1. Bydd trefniadau bancio'r cyngor, gan gynnwys mandad banc, yn cael eu gwneud gan yr SAC ac yn cael eu cymeradwyo gan y cyngor; Ni ellir dirprwyo trefniadau bancio i bwyllgor. Byddant yn cael eu hadolygu'n rheolaidd ar gyfer diogelwch ac effeithlonrwydd. [Bydd y cyngor yn ceisio geirda credyd mewn perthynas ag aelodau neu weithwyr sy'n gweithredu fel llofnodwyr].

- 5.2. Bydd yr SAC yn paratoi amserlen o daliadau y mae angen eu hawdurdodi, gan ffurfio rhan o'r Agenda ar gyfer y Cyfarfod ac, ynghyd â'r anfonebau perthnasol, cyflwyno'r atodlen i'r cyngor. Bydd y cyngor yn adolygu'r amserlen ar gyfer cydymffurfio ac, ar ôl bodloni ei hun, bydd yn awdurdodi taliad drwy benderfyniad gan y cyngor. Bydd yr atodlen a gymeradwywyd yn cael ei diystyru a'i chychwyn gan Gadeirydd y Cyfarfod. Bydd rhestr fanwl o'r holl daliadau yn cael eu datgelu o fewn neu fel atodiad i gofnodion y cyfarfod lle awdurdodwyd y taliad. Gellir crynhoi taliadau personol (gan gynnwys cyflogau, treuliau ac unrhyw daliad a wneir mewn perthynas â therfynu contract cyflogaeth) i ddileu mynediad cyhoeddus i unrhyw wybodaeth bersonol.
- 5.3. Bydd yr SAC yn archwilio, gwirio ac ardystio'r holl anfonebau ar gyfer talu i gadarnhau bod y gwaith, y nwyddau neu'r gwasanaethau y mae pob anfoneb yn ymwneud â nhw wedi cael eu derbyn, eu cynnal, eu harchwilio a'u cynrychioli a'u bod yn cynrychioli gwariant a gymeradwywyd yn flaenorol gan y Cyngor.
- 5.4. Bydd yr SAC yn archwilio anfonebau am gywirdeb rhifydddeg ac yn eu dadansoddi i'r pennawd gwariant priodol. Bydd yr SAC yn cymryd pob cam i dalu'r holl anfonebau a gyflwynir, ac sydd mewn trefn, yn y cyngor nesaf sydd ar gael.
- 5.5. Bydd y Clerc a'r SAC wedi dirprwyo awdurdod i awdurdodi talu eitemau yn yr amgylchiadau canlynol yn unig:
- a) Os oes angen taliad er mwyn osgoi tâl i log o dan Ddeddf Talu Dyledion Masnachol yn Hwyr (Llog) 1998, a'r dyddiad dyledus ar gyfer talu cyn cyfarfod nesaf y cyngor, lle mae'r Clerc a'r SAC yn ardystio nad oes anghydfod neu reswm arall dros oedi talu, ar yr amod y cyflwynir rhestr o'r cyfryw daliadau i gyfarfod nesaf priodol y cyngor;
 - b) Eitem gwariant sydd wedi'i hawdurdodi o dan 5.6 isod (contractau a rhwymedigaethau parhaus) ar yr amod y cyflwynir rhestr o daliadau o'r fath i gyfarfod nesaf priodol y cyngor;
 - c) Ar gyfer pob blwyddyn ariannol, bydd y Clerc a'r SAC yn llunio rhestr o daliadau dyledus sy'n codi yn rheolaidd o ganlyniad i gontract parhaus, dyletswydd statudol neu rwymedigaeth (megis, ond nid yn unig, cyflogau, TWE a Gogledd Iwerddon, y Gronfa Blwydd-dal a chontractau cynnal a chadw rheolaidd ac yn y blaen y gall y cyngor awdurdodi taliad am y flwyddyn ar yr amod y glynir at ofynion rheoliad 4.1 (Rheolaethau Cyllidebol), ar yr amod hefyd y cyflwynir rhestr o'r cyfryw daliadau i gyfarfod nesaf priodol y cyngor.
- 5.6. Bydd cofnod o daliadau rheolaidd a wneir o dan 5.6 uchod yn cael ei lunio a'i lofnodi gan ddau aelod.
- 5.7. Mewn perthynas â grantiau, bydd pwyllgor awdurdodedig priodol yn cymeradwyo gwariant o fewn unrhyw derfynau a osodir gan y cyngor ac yn unol

ag unrhyw ddatganiad Polisi a gymeradwywyd gan y cyngor. Bydd unrhyw Grant Refeniw neu Gyfalaf sy'n fwy na £5,000 cyn talu, yn amodol ar gadarnhad drwy benderfyniad y Cyngor.

- 5.8. Mae'r Aelodau'n ddarostyngedig i'r Cod Ymddygiad a fabwysiadwyd gan y Cyngor a byddant yn cydymffurfio â'r Cod a'r Rheolau Sefydlog pan wneir penderfyniad i awdurdodi neu gyfarwyddo taliad mewn perthynas â mater lle mae ganddynt fuddiant ariannol neu fuddiant arall, oni bai bod gollyngiad wedi'i roi.
- 5.9. Bydd y cyngor yn anelu at gylchdroi dyletswyddau'r aelodau yn y Rheoliadau hyn fel bod dyletswyddau beichus yn cael eu rhannu mor gyfartal â phosibl dros amser. Bydd hyn yn cael ei gyflawni gan y Cyngor yn cynnal adolygiad blynyddol o gyfrifoldebau ac yn cofnodi amserlen gymeradwy o ddyletswyddau a fydd yn sail i'r adolygiad blynyddol.
- 5.10. Bydd unrhyw newidiadau ym manylion a gofnodwyd y cyflenwyr, megis cofnodion cyfrif banc, yn cael eu cymeradwyo'n ysgrifenedig gan Aelod.

6. CYFARWYDDIADAU AR GYFER GWNEUD TALIADAU

- 6.1. Bydd y cyngor yn gwneud trefniadau diogel ac effeithlon ar gyfer gwneud ei daliadau.
- 6.2. Yn dilyn awdurdodiad o dan Reoliad Ariannol 5 uchod, bydd y cyngor, pwyllgor dirprwyedig priodol neu, os caiff ei ddirprwyo felly, y Clerc neu'r SAC yn rhoi cyfarwyddyd y bydd taliad yn cael ei wneud.
- 6.3. Bydd yr holl daliadau yn cael eu gwneud drwy siec neu gyfarwyddiadau eraill i fancwyr y cyngor, neu fel arall, yn unol â phenderfyniad gan y Cyngor.
- 6.4. Bydd sieciau neu archebion am daliad a dynnir ar y cyfrif banc yn unol â'r amserlen a gyflwynir i'r cyngor neu'r pwyllgor yn cael eu llofnodi gan un aelod o'r cyngor a'u llofnodi gan y Clerc, yn unol â phenderfyniad sy'n cyfarwyddo'r taliad hwnnw. Os yw aelod sydd hefyd yn llofnodwr banc wedi datgan buddiant ariannol annilys, neu os oes ganddo unrhyw fuddiant arall, yn y mater y mae'r taliad yn cael ei wneud mewn perthynas ag ef, bydd gofyn i'r Cynghorydd ystyried Rheolau Sefydlog, a thrwy hynny benderfynu a yw'n briodol a/neu a ganiateir bod yn llofnodwr y trafodiad dan sylw. Yn y rhan fwyaf o achosion, ni ddylai'r Cynghorydd weithredu fel llofnodwr i drafodion o'r fath.
- 6.5. I ddangos cytundeb o'r manylion a ddangosir ar y siec neu'r gorchymyn i'w dalu gyda'r gwrthffoil a'r anfoneb neu ddogfennaeth debyg, bydd y llofnodwyr hefyd yn cychwyn y siec counterfoil.
- 6.6. Fel arfer, ni fydd sieciau neu archebion am daliad yn cael eu cyflwyno i'w llofnodi ac eithrio mewn cyfarfod cyngor neu bwyllgor (gan gynnwys yn union

cyn neu ar ôl cyfarfod o'r fath). Bydd unrhyw lofnodion a gafwyd oddi wrth gyfarfodydd o'r fath yn cael eu hadrodd i'r cyngor yn y cyfarfod cyfleus nesaf.

- 6.7. Os credir ei fod yn briodol gan y cyngor, gall taliad am gyflenwadau cyfleustodau (ynni, ffôn a dŵr) ac unrhyw Ardrethi Annomestig Cenedlaethol gael ei wneud gan Ddebyd Uniongyrchol amrywiol ar yr amod bod y cyfarwyddiadau'n cael eu llofnodi gan ddau aelod a bod unrhyw daliadau yn cael eu hadrodd i'r cyngor fel y'u gwneir. Bydd cymeradwyaeth y defnydd o Ddebyd Uniongyrchol amrywiol yn cael ei adnewyddu drwy benderfyniad y cyngor o leiaf bob dwy flynedd.
- 6.8. Os credir ei bod yn briodol gan y cyngor, gellir talu am eitemau penodol (cyflogau yn bennaf) gan Reol Sefydlog y Banciwr ar yr amod bod y cyfarwyddiadau'n cael eu harwyddo, neu fel arall yn cael eu dangos gan ddau aelod yn cael eu cadw a bod unrhyw daliadau yn cael eu hadrodd i'r cyngor fel y'u gwneir. Bydd cymeradwyaeth y defnydd o Orchymyn Sefydlog y Banciwr yn cael ei adnewyddu drwy benderfyniad y cyngor o leiaf bob dwy flynedd.
- 6.9. Os credir ei fod yn briodol gan y cyngor, gall dulliau BACS neu CHAPS wneud taliad am rai eitemau ar yr amod bod y cyfarwyddiadau ar gyfer pob taliad wedi'u harwyddo, neu eu dangos fel arall, gan ddau lofnodwr banc awdurdodedig. Rhaid cadw cofnod o'r cyfarwyddiadau hyn ac adrodd unrhyw daliadau i'r cyngor fel y'u gwneir. Bydd cymeradwyo defnyddio BACS neu CHAPS yn cael ei adnewyddu drwy benderfyniad y cyngor o leiaf bob dwy flynedd.
- 6.10. Os credir ei bod yn briodol gan y cyngor, gellir talu am rai eitemau drwy drosglwyddiad bancio ar y rhyngwrdd ar yr amod bod tystiolaeth yn cael ei chadw sy'n dangos pa aelodau a gymeradwyodd y taliad.
- 6.11. Pan fydd angen defnyddio rhif adnabod personol (PIN) neu gyfrinair (au) eraill, ar gyfer mynediad i gofnodion y cyngor ar y cyfrifiadur hwnnw, bydd nodyn yn cael ei wneud o'r PIN a'r Cyfrineiriau a bydd yn cael ei roi i'r Cadeirydd a'i gadw ganddo mewn amlen wedi'i selio wedi'i dyddio. Efallai na fydd yr amlen hon yn cael ei hagar heblaw ym mhresenoldeb dau gynghorydd arall. Ar ôl agor yr amlen, o dan unrhyw amgylchiadau, bydd y PIN a/neu'r cyfrineiriau yn cael eu newid cyn gynted ag y bo'n ymarferol. Bydd y ffaith bod yr amlen wedi'i selio, o dan ba amgylchiadau, yn cael eu hadrodd i'r holl aelodau ar unwaith ac yn ffurfiol i gyfarfod nesaf y cyngor. Ni fydd angen hyn ar gyfer cyfrifiadur personol aelod a ddefnyddir ar gyfer awdurdodi taliadau banc o bell yn unig.
- 6.12. Ni fydd unrhyw weithiwr na chynghorydd yn datgelu unrhyw PIN neu gyfrinair, sy'n berthnasol i waith y cyngor neu ei gyfrifon banc, i unrhyw berson nad yw wedi'i awdurdodi'n ysgrifenedig gan y cyngor neu bwyllgor dirprwyedig priodol.
- 6.13. Bydd copïau wrth gefn rheolaidd o'r cofnodion ar unrhyw gyfrifiadur yn cael eu gwneud a byddant yn cael eu storio'n ddiogel i ffwrdd o'r cyfrifiadur dan sylw, ac yn ddelfrydol oddi ar y safle.

- 6.14. Bydd y cyngor, ac unrhyw aelodau sy'n defnyddio cyfrifiaduron ar gyfer busnes ariannol y cyngor, yn sicrhau bod gwrth-firws, gwrthysbïwedd a wal dân, meddalwedd gyda diweddariadau awtomatig, ynghyd â lefel uchel o ddiogelwch yn cael ei defnyddio.
- 6.15. Pan wneir trefniadau bancio rhyngwyd gydag unrhyw fanc, penodir y Clerc [SAC] yn weinyddwr y Gwasanaeth. Bydd y Mandad Banc a gymeradwywyd gan y cyngor yn nodi nifer o gynghorwyr a fydd yn cael eu hawdurdodi i gymeradwyo trafodion ar y cyfrifon hynny. Bydd y mandad banc yn nodi'n glir y symiau o daliadau y gellir eu cyfarwyddo trwy ddefnyddio'r Gweinyddwr Gwasanaeth yn unig, neu gan y Gweinyddwr Gwasanaeth gyda nifer benodol o gymeradwyaethau.
- 6.16. Bydd mynediad i unrhyw gyfrifon bancio rhyngwyd yn uniongyrchol i'r dudalen fynediad (y gellir ei chadw o dan "ffefrynnau"), ac nid trwy beiriant chwilio neu ddolen e-bost. Ni ddylid defnyddio cyfleusterau cyfrineiriau cofir neu a arbedir ar unrhyw gyfrifiadur a ddefnyddir ar gyfer gwaith bancio'r cyngor. Bydd torri'r Rheoliad hwn yn cael ei drin fel mater difrifol iawn a chymerir camau priodol gan gynnwys defnyddio gweithdrefn ddisgyblu'r Cyngor yn achos gweithwyr.
- 6.17. Gall newidiadau i fanylion cyfrifon ar gyfer cyflenwyr, a ddefnyddir ar gyfer bancio ar y rhyngwyd, ond gael eu newid ar hysbysiad copi caled ysgrifenedig gan y cyflenwr a'u cefnogi gan yr awdurdod copi caled am newid a lofnodwyd gan y Clerc. Bydd rhaglen o wiriadau rheolaidd o ddata sefydlog gyda chyflenwyr yn cael eu dilyn.
- 6.18. Bydd unrhyw Gerdyn Debyd a roddir i'w ddefnyddio'n cael ei gyfyngu'n benodol i'r Clerc [a'r SAC] a bydd hefyd yn gyfyngedig i uchafswm gwerth un trafodiad o £500 oni bai ei fod wedi'i awdurdodi gan y cyngor neu'r pwyllgor cyllid yn ysgrifenedig cyn i unrhyw orchymyn gael ei roi.
- 6.19. Gellir rhoi cerdyn debyd rhagdaledig i weithwyr sydd â chyfyngiadau amrywiol. Bydd y cyfyngiadau hyn yn cael eu gosod gan y cyngor. Bydd trafodion a phryniannau a wneir yn cael eu hadrodd i'r cyngor ac awdurdod ar gyfer topio i fyny yn ôl disgrisiwn y cyngor.
- 6.20. Bydd unrhyw gerdyn credyd corfforaethol neu gyfrif cerdyn masnach a agorir gan y Cyngor yn cael ei gyfyngu'n benodol i'w ddefnyddio gan y Clerc a bydd yn destun taliad awtomatig yn llawn ar ddiwedd pob mis. Ni fydd cardiau credyd personol neu ddebyd aelodau neu staff yn cael eu defnyddio o dan unrhyw amgylchiadau. Bydd y Clerc/SAC yn darparu adroddiadau chwarterol i'r Cyngor neu'r Pwyllgor Cyllid gan roi cadarnhad o'r defnydd priodol o'r cerdyn credyd neu'r cyfrif cerdyn masnach.
- 6.21. Ni fydd y cyngor yn cynnal unrhyw fath o arnofio arian parod. Rhaid i'r holl arian a dderbynnir gael ei fancio yn gyfan. Bydd unrhyw daliadau a wneir mewn arian parod gan y Clerc [neu SAC] (er enghraifft ar gyfer postio neu eitemau mân ddeunydd ysgrifennu) yn cael eu had-dalu'n rheolaidd, bob chwarter o leiaf.

7. TALU CYFLOGAU/MATERION GWEITHWYR

- 7.1. Fel cyflogwr, bydd y cyngor yn gwneud trefniadau i fodloni'n llawn y gofynion statudol a osodir ar bob cyflogwr gan PAYE a deddfwriaeth Yswiriant Gwladol. Gwneir taliad yr holl gyflogau yn unol â chofnodion y gyflogres a rheolau TWE ac Yswiriant Gwladol sy'n weithredol ar hyn o bryd, a bydd cyfraddau cyflog fel y cytunwyd gan y cyngor, neu bwyllgor dirprwyedig priodol.
- 7.2. Rhaid talu cyflogau a thalu didyniadau o gyflog fel y gallai fod yn ofynnol eu gwneud ar gyfer treth, cyfraniadau yswiriant gwladol a phensiwn, neu ddidyniadau statudol neu ddewisol tebyg yn unol â chofnodion y gyflogres ac ar y dyddiadau priodol a nodir mewn contractau cyflogaeth, ar yr amod bod pob taliad yn cael ei adrodd i'r cyfarfod cyngor nesaf sydd ar gael fel y nodir ym Mharagraff 7.1.
- 7.3. Ni wneir unrhyw newidiadau i gyflog, emolumentau, na thelerau ac amodau cyflogaeth unrhyw weithiwr heb gydsyniad blaenorol y [cyngor] [pwyllgor perthnasol].
- 7.4. Bydd pob taliad i weithwyr cyflog net ac i gredydwr priodol y didyniadau statudol a dewisol yn cael eu cofnodi mewn cofnod cyfrinachol ar wahân (llyfr arian cyfrinachol). Nid yw'r cofnod cyfrinachol hwn yn agored i'w archwilio na'i adolygu (o dan Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth 2000 neu fel arall) ac eithrio:
 - a) gan unrhyw gynghorydd sy'n gallu dangos angen gwybod;
 - b) gan yr archwilydd mewnol;
 - c) gan yr archwilydd allanol.
- 7.5. Bydd cyfanswm y taliadau hyn ym mhob mis calendr yn cael eu hadrodd gyda'r holl daliadau eraill a wneir i'r Cyngor neu'r Pwyllgor Dynodedig, er mwyn sicrhau mai dim ond taliadau sy'n ddyledus am y cyfnod sydd wedi cael eu talu mewn gwirionedd.
- 7.6. Dylid cynnal system effeithiol o reoli perfformiad personol ar gyfer yr uwch swyddogion.
- 7.7. Bydd unrhyw daliadau terfynu yn cael eu cefnogi gan achos busnes clir ac yn cael eu hadrodd i'r cyngor. Bydd taliadau terfynu yn cael eu hawdurdodi gan y cyngor yn unig.
- 7.8. Cyn cyflogi staff dros dro, rhaid i'r cyngor ystyried achos busnes llawn.

8. BENTHYCIADAU A BUDDSODDIADAU

- 8.1. Bydd pob benthyciad yn cael ei effeithio yn enw'r cyngor, ar ôl cael unrhyw gymeradwyaeth fenthyca angenrheidiol. Bydd unrhyw gais am gymeradwyaeth

fenthycha yn cael ei gymeradwyo gan y Cyngor o ran telerau a diben. Bydd y cais am Gymeradwyaeth Benthycha, a'r trefniadau dilynol ar gyfer y Benthychiad yn cael eu cymeradwyo gan y cyngor llawn yn unig.

- 8.2. Bydd unrhyw drefniant ariannol nad oes angen Cymeradwyaeth Benthycha ffurfiol arno gan yr Ysgrifennydd Gwladol/Llywodraeth Cymru (megis Prynu Hurio neu brydlesu asedau diriaethol) yn amodol ar gymeradwyaeth y cyngor llawn. Ym mhob achos, darperir adroddiad ysgrifenedig i'r cyngor mewn perthynas â gwerth am arian ar gyfer y trafodiad arfaethedig.
- 8.3. Bydd y cyngor yn trefnu gyda banciau a darparwyr buddsoddi'r cyngor ar gyfer anfon copi o bob datganiad cyfrif at Gadeirydd y cyngor ar yr un pryd ag y caiff un ei roi i'r Clerc neu'r SAC.
- 8.4. Bydd yr holl fenthychiadau a buddsoddiadau yn cael eu trafod yn enw'r Cyngor a byddant am gyfnod penodol yn unol â pholisi'r cyngor.
- 8.5. Bydd y Cyngor yn ystyried yr angen am Strategaeth a Pholisi Buddsoddi a fydd, os caiff ei llunio, yn unol â rheoliadau, arferion priodol a chanllawiau perthnasol. Bydd unrhyw Strategaeth a Pholisi yn cael eu hadolygu gan y cyngor o leiaf bob blwyddyn.
- 8.6. Bydd pob buddsoddiad o arian sydd o dan reolaeth y cyngor yn enw'r cyngor.
- 8.7. Bydd yr holl dystysgrifau buddsoddi a dogfennau eraill sy'n ymwneud â hyn yn cael eu cadw yng ngofal y SAC.
- 8.8. Gwneir taliadau mewn perthynas â buddsoddiadau tymor byr neu hirdymor, gan gynnwys trosglwyddiadau rhwng cyfrifon banc a ddelir yn yr un banc, neu gangen, yn unol â Rheoliad 5 (Awdurdodi taliadau) a Rheoliad 6 (Cyfarwyddiadau ar gyfer taliadau).

9. INCWM

- 9.1. Bydd casglu pob swm sy'n ddyledus i'r cyngor yn gyfrifoldeb ac o dan oruchwyliaeth yr SAC.
- 9.2. Bydd manylion yr holl daliadau sydd i'w gwneud am waith a wneir, gwasanaethau a gyflenwir neu nwyddau a gyflenwir yn cael eu cytuno bob blwyddyn gan y cyngor, a hysbysir i'r SAC a'r SAC fydd yn gyfrifol am gasglu'r holl gyfrifon sy'n ddyledus i'r cyngor.
- 9.3. Bydd y cyngor yn adolygu pob ffi a thaliad o leiaf bob blwyddyn, yn dilyn adroddiad gan y Clerc.
- 9.4. Bydd unrhyw symiau na ellir eu hadennill ac unrhyw ddyledion drwg yn cael eu hadrodd i'r cyngor a byddant yn cael eu dileu yn y flwyddyn.

- 9.5. Bydd pob swm a dderbynnir ar ran y cyngor yn cael ei fancio'n gyfan yn unol â chyfarwyddyd yr SAC. Ym mhob achos, bydd pob derbynneb yn cael ei adneuo gyda bancwyr y cyngor gyda'r oedi lleiaf.
- 9.6. Bydd tarddiad pob derbynneb yn cael ei gofnodi ar y slip talu.
- 9.7. Ni fydd sieciau personol yn cael eu cyfnewid allan o arian a ddelir ar ran y cyngor.
- 9.8. Bydd y SAC yn cwblhau unrhyw Ffurflen TAW sy'n ofynnol yn brydlon. Bydd unrhyw hawliad ad-daliad sy'n ddyledus yn unol â Deddf TAW 1994 adran 33 yn cael ei wneud o leiaf bob blwyddyn sy'n cyd-fynd â diwedd y flwyddyn ariannol.
- 9.9. Pan fydd y cyngor yn derbyn symiau sylweddol o arian parod yn rheolaidd, rhaid i'r SAC gymryd unrhyw gamau a gytunir gan y Cyngor i sicrhau bod mwy nag un person yn bresennol pan fydd yr arian yn cael ei gyfrif yn y lle cyntaf, bod cymodi â rhyw fath o reolaeth fel materion tocynnau, a bod gofal priodol yn cael ei gymryd o ran diogelwch a diogelwch unigolion sy'n bancio arian o'r fath.
- 9.10. Bydd unrhyw incwm sy'n codi sy'n eiddo i ymddiriedolaeth elusennol yn cael ei dalu i gyfrif banc elusennol. Rhoddir cyfarwyddiadau ar gyfer talu arian sy'n ddyledus gan yr ymddiriedolaeth elusennol i'r cyngor (i gwrdd â gwariant a dynnwyd eisoes gan yr awdurdod) gan Ymddiriedolwyr Rheoli y cyfarfod elusennol ar wahân i unrhyw gyfarfod o'r cyngor (gweler hefyd Rheoliad 16 isod).

10. ARCHEBION AR GYFER GWAITH, NWYDDAU A GWASANAETHAU

- 10.1. Bydd gorchymyn neu lythyr swyddogol yn cael ei gyhoeddi ar gyfer yr holl waith, nwyddau a gwasanaethau oni bai bod contract ffurfiol i'w baratoi. Bydd copïau o orchmynion yn cael eu cadw.
- 10.2. Bydd llyfrau archebu yn cael eu rheoli gan yr RFO.
- 10.3. Mae pob aelod a swyddog yn gyfrifol am gael gwerth am arian bob amser. Rhaid i swyddog sy'n cyflwyno gorchymyn swyddogol sicrhau cyn belled ag y bo'n rhesymol ac ymarferol bod y telerau gorau sydd ar gael yn cael eu sicrhau mewn perthynas â phob trafodiad, fel arfer drwy gael tri dyfynbris neu amcangyfrifon gan gyflenwyr priodol neu fwy, yn ddarostyngedig i unrhyw ddarpariaethau *de minimis* yn Rheoliad 11 (I) isod.
- 10.4. Ni chaiff aelod gyflwyno gorchymyn swyddogol na gwneud unrhyw contract ar ran y cyngor.
- 10.5. Rhaid i'r SAC wirio natur gyfreithlon unrhyw bryniant arfaethedig cyn cyhoeddi unrhyw orchymyn, ac yn achos pryniannau neu daliadau newydd neu aml, bydd y SAC yn sicrhau y bydd yr awdurdod statudol yn cael ei adrodd i'r

cyfarfod y cymeradwyir y gorchymyn ynddo fel y gall y Cofnodion gofnodi'r pŵer sy'n cael ei ddefnyddio.

11. CONTRACTAU

11.1. Mae gweithdrefnau ar gyfer contractau wedi'u gosod fel a ganlyn:

- a. Bydd pob contract yn cydymffurfio â'r rheoliadau ariannol hyn, ac ni wneir unrhyw eithriadau ac eithrio a ganiateir mewn eitemau (i) i (vi) isod:
 - i. ar gyfer cyflenwi gwasanaethau nwy, trydan, dŵr, carthffosiaeth a ffôn;
 - ii. ar gyfer gwasanaethau arbenigol fel sy'n cael eu darparu gan gyfreithwyr, cyfrifwyr, syrfewyr ac ymgynghorwyr cynllunio;
 - iii. i'r gwaith gael ei gyflawni neu gyflenwi nwyddau neu ddeunyddiau sy'n cynnwys atgyweiriadau neu rannau ar gyfer peiriannau neu offer neu beiriannau neu beiriannau presennol;
 - iv. i'r gwaith gael ei gyflawni neu gyflenwi nwyddau neu ddeunyddiau sy'n gyfystyr ag ymestyn contract presennol gan y Cyngor;
 - v. ar gyfer gwaith archwilio ychwanegol y gofynnir amdano gan yr Archwilydd allanol hyd at werth amcangyfrifedig o £500 (sy'n fwy na'r swm hwn, bydd y Clerc a'r SAC yn gweithredu ar ôl ymgynghori â Chadeirydd ac Is-gadeirydd y Cyngor); a
 - vi. ar gyfer nwyddau neu ddeunyddiau y bwriedir eu prynu sy'n erthyglau perchnogol a / neu sydd ond yn cael eu gwerthu am bris sefydlog.
- b. Pan fwriedir iddo ymrwymo i contract sy'n werth mwy na £60,000 ar gyfer cyflenwi nwyddau neu ddeunyddiau neu i gyflawni gwaith neu wasanaethau arbenigol ac eithrio nwyddau, deunyddiau, gwaith neu wasanaethau arbenigol o'r fath fel y nodir ym mharagraff (a) rhaid i'r Clerc wahodd tendrau gan o leiaf dri chwmmi i gael eu tynnu o'r rhestr gymeradwy briodol.
- c. Pan wneir ceisiadau i hepgor rheoliadau ariannol sy'n ymwneud â chontractau i alluogi i bris gael ei drafod heb gystadleuaeth, bydd y rheswm yn cael ei ymgorffori mewn argymhelliad i'r cyngor. Dylai'r rheoliad hwn gael ei ddefnyddio mewn amgylchiadau eithriadol yn unig.
- d. Bydd y cyfryw wahoddiad i dendro yn nodi natur gyffredinol y contract arfaethedig a bydd y Clerc yn cael y cymorth technegol angenrheidiol i baratoi manyleb mewn achosion priodol. Bydd y gwahoddiad hefyd yn nodi bod yn rhaid cyfeirio tendrau at y Clerc yn ystod y swydd arferol. Bydd pob chwmmi tendro yn cael amlen farcio'n benodol lle bydd y tendr

yn cael ei selio ac yn parhau i gael ei selio tan y dyddiad penodedig ar gyfer agor tendrau ar gyfer y contract hwnnw.

- e. Bydd yr holl dendrau wedi'u selio yn cael eu hagor ar yr un pryd ar y dyddiad penodedig gan y Clerc ym mhresenoldeb o leiaf dau aelod o'r cyngor a fydd yn cael eu penodi ar gyfer y rôl hon gan y Cyngor.
- f. Bydd unrhyw wahoddiad i dendro a ddyroddir o dan y rheoliad hwn yn ddarostyngedig i Reol Sefydlog [], ² [cyfeiriad at drefn sefydlog berthnasol y cyngor] a bydd yn cyfeirio at delerau Deddf Llwgrwobrwyo 2010.
- g. Pan fydd yn ymrwmo i gontract o lai na £60,000 mewn gwerth ar gyfer cyflenwi nwyddau neu ddeunyddiau neu i gyflawni gwaith neu wasanaethau arbenigol ac eithrio nwyddau, deunyddiau, gwaith neu wasanaethau arbenigol o'r fath fel y nodir ym mharagraff (a) rhaid i'r Clerc neu'r SAC gael 3 dyfynbris (disgrifiadau pris o'r cyflenwad arfaethedig); os yw'r gwerth yn is na £3,000 ac yn uwch na £100, bydd y Clerc neu'r SAC yn ymdrechu i gael 3 amcangyfrifiad. Fel arall, bydd Rheoliad 10 (3) uchod yn berthnasol.
- h. Ni fydd yn ofynnol i'r Cyngor dderbyn yr isaf nac unrhyw dendr, dyfynbris neu amcangyfrif.
- i. Os digwydd nad yw'r cyngor, neu'r pwyllgor dirprwyedig priodol, yn derbyn unrhyw dendr, dyfynbris neu amcangyfrif, ni ddyrennir y gwaith a bod angen prisio pellach ar y cyngor, ar yr amod nad yw'r fanyleb yn newid, ni chaniateir i unrhyw berson gyflwyno tendr, amcangyfrif neu ddyfynbris diweddarach a oedd yn bresennol pan oedd y broses gwneud penderfyniadau wreiddiol yn cael ei chynnal.

Bydd Cyfarwydddeb Gaffael yr Undeb Ewropeaidd yn gymwys a bydd telerau Rheoliadau Contractau Cyhoeddus 2006 a Rheoliadau Contractau Cyfleustodau 2006 gan gynnwys trothwyon yn cael eu dilyn.

12. [TALIADAU O DAN GONTRACTAU AR GYFER GWAITH ADEILADU NEU WAITH ADEILADU ARALL

- 12.1. Gwneir taliadau oherwydd swm y contract o fewn yr amser a bennir yn y contract gan yr SAC ar dystysgrifau awdurdodedig y pensaer neu ymgynghorwyr eraill sy'n goruchwyllo'r contract (yn amodol ar unrhyw ganran yn atal fel y cytunwyd arno yn y contract penodol).
- 12.2. Pan fydd contractau'n darparu ar gyfer talu drwy randaliadau, bydd y SAC yn cadw cofnod o'r holl daliadau o'r fath. Mewn unrhyw achos, pan amcangyfrifir y bydd cyfanswm cost y gwaith a wneir o dan gontract, ac eithrio amrywiadau y

cytunwyd arnynt, yn fwy na swm y contract o 5% neu fwy, cyflwynir adroddiad i'r cyngor.

- 12.3. Rhaid i unrhyw amrywiad i gontract neu ychwanegiad neu anwaith o gontract gael ei gymeradwyo gan y cyngor a Chlerc y contractwr yn ysgrifenedig, a hysbysir y cyngor lle mae'r gost derfynol yn debygol o fod yn fwy na'r ddarpariaeth ariannol.]

13. SIOPAU AC OFFER

- 13.1. Bydd y swyddog sy'n gyfrifol am bob adran yn gyfrifol am ofalu a chadw siopau ac offer yn yr adran honno.
- 13.2. Bydd Nodiadau Cyflenwi ar gael mewn perthynas â'r holl nwyddau a dderbynnir i'r siop neu a ddanfonir fel arall a rhaid gwirio nwyddau ynghylch archeb ac ansawdd ar yr adeg y cyflwynir y nwyddau.
- 13.3. Rhaid cadw stociau ar y lefelau isaf sy'n gyson â gofynion gweithredol.
- 13.4. Bydd y SAC yn gyfrifol am archwiliadau cyfnodol o stociau a siopau o leiaf bob blwyddyn.

14. ASEDAU, EIDDO AC YSTADAU

- 14.1. Bydd y Clerc yn gwneud trefniadau priodol ar gyfer dalfa pob gweithred deitl a Thystysgrifau Cofrestrfa Tir eiddo a ddelir gan y cyngor. Bydd yr SAC yn sicrhau bod cofnod yn cael ei gynnal o'r holl eiddo sydd gan y cyngor, gan gofnodi'r lleoliad, maint, cynllun, cyfeirnod, manylion prynu, natur y llog, y tenantiaethau a ganiateir, rhenti sy'n daladwy a'r diben y cânt eu dal ar eu cyfer yn unol â Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio.
- 14.2. Ni fydd unrhyw eiddo symudol diriaethol yn cael ei brynu na'i gaffael, ei werthu, ei brydlesu na'i waredu fel arall, heb awdurdod y Cyngor, ynghyd ag unrhyw gydsyniadau eraill sy'n ofynnol yn ôl y gyfraith, ac eithrio pan nad yw gwerth amcangyfrifedig unrhyw un eitem o eiddo symudol diriaethol yn fwy na £250.
- 14.3. Ni fydd unrhyw eiddo go iawn (buddiannau mewn tir) yn cael ei werthu, ei brydlesu neu ei waredu fel arall heb awdurdod y cyngor, ynghyd ag unrhyw gydsyniadau eraill sy'n ofynnol yn ôl y gyfraith; Ym mhob achos, bydd adroddiad ysgrifenedig yn cael ei ddarparu i'r cyngor mewn perthynas â phrisio a chyflwr arolygu'r eiddo (gan gynnwys materion fel caniatâd cynllunio a chyfamodau) ynghyd ag achos busnes priodol (gan gynnwys lefel ddigonol o ymgynghori â'r etholwyr).
- 14.4. Ni fydd unrhyw eiddo go iawn (buddiannau mewn tir) yn cael ei brynu na'i gaffael heb awdurdod y cyngor llawn. Ym mhob achos, darperir Adroddiad ysgrifenedig i'r cyngor mewn perthynas â phrisio a chyflwr arolygedig yr

eiddo (gan gynnwys materion fel caniatâd cynllunio a chyfamodau) ynghyd ag achos busnes priodol (gan gynnwys lefel ddigonol o ymgynghori â'r etholwyr).

- 14.5. Yn ddarostyngedig i'r terfyn a osodwyd yn Reg. 14.2 uchod yn unig, ni chaniateir prynu neu gaffael unrhyw eiddo symudol diriaethol heb awdurdod y cyngor llawn. Ym mhob achos, bydd adroddiad ysgrifenedig yn cael ei ddarparu i'r cyngor gydag achos busnes llawn.
- 14.6. Bydd yr SAC yn sicrhau bod Cofrestr briodol a chywir o Asedau a Buddsoddiadau yn cael ei diweddarau. Rhaid gwirio bodolaeth barhaus asedau diriaethol a ddangosir yn y Gofrestr o leiaf bob blwyddyn, o bosibl ar y cyd ag archwiliad ieched a diogelwch o asedau.

15. YSWIRIANT

- 15.1. Yn dilyn yr asesiad risg blynyddol (yn unol â Rheoliad Ariannol 17), bydd yr SAC yn effeithio ar bob yswiriant ac yn trafod pob hawliad ar yswirwyr y cyngor mewn ymgynghoriad â'r Clerc.
- 15.2. Bydd y Clerc yn hysbysu'r SAC yn brydlon am yr holl risgiau, eiddo neu gerbydau newydd y mae angen eu hyswirio ac unrhyw newidiadau sy'n effeithio ar yswiriadau presennol.
- 15.3. Bydd y SAC yn cadw cofnod o'r holl yswiriant y mae'r cyngor a'r eiddo yn effeithio arnynt a'r risgiau a gwmpesir felly ac yn flynyddol yn ei adolygu.
- 15.4. Bydd y SAC yn cael gwybod am unrhyw atebolrwydd neu ddifrod colled neu unrhyw ddigwyddiad sy'n debygol o arwain at hawliad, a bydd yn adrodd am y rhain i'r cyngor yn y cyfarfod nesaf sydd ar gael.
- 15.5. Bydd holl aelodau a gweithwyr priodol y cyngor yn cael eu cynnwys mewn math addas o yswiriant gwarant diogelwch neu ffyddlondeb a fydd yn cwmpasu'r amlygiad risg mwyaf posibl fel y penderfynir [yn flynyddol] gan y cyngor, neu bwyllgor dirprwyedig priodol.

16. ELUSENNAU

- 16.1. Pan fo'r cyngor yn unig sy'n rheoli ymddiriedolwr corff elusennol, bydd y Clerc a'r SAC yn sicrhau bod cyfrifon ar wahân yn cael eu cadw o'r arian a ddelir ar ymddiriedolaethau elusennol ac adroddiadau ariannol ar wahân a wneir ar unrhyw ffurf a fydd yn briodol, yn unol â Cyfraith Elusennau a deddfwriaeth, neu fel y penderfynir gan y Comisiwn Elusennau. Bydd y Clerc a'r SAC yn trefnu ar gyfer unrhyw Archwilio neu Archwiliad Annibynnol fel sy'n ofynnol gan Gyfraith Elusen neu unrhyw Ddogfen Lywodraethol.]

17. RHEOLI RISG

- 17.1. Mae'r cyngor yn gyfrifol am roi trefniadau ar waith ar gyfer rheoli risg. Bydd y Clerc yn paratoi, i'w cymeradwyo gan y cyngor, ddatganiadau polisi rheoli risg mewn perthynas â holl weithgareddau'r cyngor. Bydd datganiadau polisi risg a threfniadau rheoli risg canlyniadol yn cael eu hadolygu gan y cyngor o leiaf bob blwyddyn.
- 17.2. Wrth ystyried unrhyw weithgaredd newydd, bydd y Clerc yn paratoi asesiad risg drafft gan gynnwys cynigion rheoli risg i'w hystyried a'u mabwysiadu gan y cyngor.

18. ATAL AC ADOLYGU RHEOLIADAU ARIANNOL

- 18.1. Dyletswydd y cyngor fydd adolygu Rheoliadau Ariannol y cyngor o bryd i'w gilydd. Bydd y Clerc yn gwneud trefniadau i fonitro newidiadau mewn deddfwriaeth neu arferion priodol a bydd yn hysbysu'r Cyngor o unrhyw ofyniad am ddiwygiad canlyniadol i'r rheoliadau ariannol hyn.
- 18.2. Gall y Cyngor, drwy benderfyniad y cyngor a hysbyswyd yn briodol cyn cyfarfod perthnasol y cyngor, atal unrhyw ran o'r Rheoliadau Ariannol hyn ar yr amod bod y rhesymau dros atal dros dro yn cael eu cofnodi a bod asesiad o'r risgiau sy'n codi wedi'i lunio a'i gyflwyno ymlaen llaw i holl aelodau'r cyngor.

Addenda

Addendum - 1

Model Protocol Datrysiad Lleol ar gyfer cynghorau tref a chymuned

UN LLAIS CYMRU

Model Protocol Datrysiad Lleol ar gyfer Cynghorau Cymuned a Thref

Cefndir

Mae'r Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus wedi cytuno i'r egwyddor o atgyfeirio rhai cwynion yn erbyn Aelodau yn ôl at Gynghorau Cymuned a Thref i gael datrysiad lleol. Fodd bynnag, hyd yma ni fu proses gyffredin i Gynghorau Cymuned a Thref ei dilyn wrth ddelio â materion o'r fath. I gynorthwyo'r sector, mae One Voice Wales wedi llunio'r canlynol fel protocol model y gall unrhyw Gyngor Cymuned a Thref ei ddefnyddio wrth ddelio â chwynion o'r fath.

Mae'r protocol model hwn i fod yn fan cychwyn i gynghorau Cymuned a Thref. Efallai y bydd cynghorau unigol yn dymuno ychwanegu neu ddiwygio'r model hwn i weddu i'w hanghenion penodol. Yn gyntaf, dylai cynghorau sy'n dymuno defnyddio'r broses hon fod yn glir ynghylch ei bwrpas a'i fwriad, ei fabwysiadu'n ffurfiol yn ei ffurf bresennol neu ar ffurf ddiwygiedig a sicrhau bod pob Cynghorydd yn cael copi i'w sylw. Yna dylai'r Cyngor benderfynu ar y fframwaith y mae'n cael ei weithredu drwyddo a allai olygu sefydlu Pwyllgor neu Banel neu estyniad cylch gorchwyl Panel neu Bwyllgor presennol megis Panel Cwynion neu Bwyllgor. Yn achos sefydlu Panel newydd, mae'n bwysig bod cylch gorchwyl yn cael ei baratoi a'i gymeradwyo gan y Cyngor. Yn y naill achos neu'r llall, bydd yn bwysig i Gynghorau ddogfennu yn y cylch gorchwyl ynghylch yr hyn a fydd yn digwydd os bydd diffyg cydweithrediad wedi'i ddangos gan yr aelod dan sylw neu fethiant yn digwydd yn ystod gweithrediad y broses. Er enghraifft, mewn achosion o'r fath, y sefyllfa ddiodyn yw bod y mater yn cael ei gyfeirio at Ombwdsmon Cyhoeddus Cymru.

Y Broses Datrys Lleol

Materion y dylid eu hystyried o dan y broses hon

Cwynion lefel isel am Aelodau, gan gynnwys:

- Mân gwynion gan Aelodau am Aelodau
- Mân gwynion gan Swyddogion am Aelodau
- Aelodau yr honnir nad ydynt wedi dangos parch ac ystyriaeth i eraill – naill ai ar lafar neu'n ysgrifenedig

Materion na ddylid eu hystyried o dan y broses hon

Cwynion y mae'n rhaid eu cyfeirio at Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru, gan gynnwys:

- Cwynion a ysgogwyd gan aelod o'r cyhoedd
- Cwynion difrifol – torri'r Cod Ymddygiad / methiant i ddatgelu buddiannau/bwlio/cam-drin safle neu ymddiriedolaeth/achosion o dorri rheolau ailadroddus
- Cwynion a wnaed gan y Clerc / Swyddog Priodol

- Cwynion twyllodrus, maleisus neu wamal
- Cwynion yr Aelodau am swyddogion y dylid delio â nhw drwy ddefnyddio proses gwynion fewnol y Cyngor
- Cwynion lefel isel ailadroddus

Y Broses

Y gŵyn

Byddai angen anfon y gŵyn at glerc/Swyddog Priodol y Cyngor i wneud sifft gyntaf i sicrhau bod y gŵyn ar lefel isel ac na ddylid ymdrin â hi drwy gŵyn i'r Ombwdsmon. Felly, os yw'n briodol, dylai'r Clerc/Swyddog Priodol ofyn yn gyntaf am ddatrysiad cynnar o unrhyw anghydfod o'r fath trwy gysylltu'n anffurfiol â'r aelodau unigol dan sylw cyn y broses benderfynu a ddisgrifir isod. Mae'n hanfodol bwysig bod yr aelod 'cyhuddedig' yn cael manylion llawn am y gŵyn yn eu herbyn fel eu bod, er lles cyfiawnder naturiol, mewn sefyllfa i baratoi eu hymateb i'r cyhuddiad.

Broses Datrys

Nid yw cynnwys Cadeirydd/Is-gadeirydd y Cyngor yn y broses ganlynol yn dyfarnu ar y gŵyn, ond ceisio cael yr aelodau/swyddogion dan sylw i ddod i gytundeb ynghylch sut y gellid datrys y mater(au) yn gyfeillgar.

Bydd y Clerc / Swyddog Priodol yn gweithredu fel hwylusydd ar gyfer y broses datrys isod.

Os yw'r gŵyn rhwng Aelodau ac eithrio Cadeirydd y Cyngor, bydd y Clerc/Swyddog Priodol a'r Cadeirydd yn cyfarfod yn unigol â'r achwynydd a'r Aelod pwnc y gŵyn i ofyn am benderfyniad y cytunwyd arno.

Os yw'r gŵyn rhwng Aelodau, un ohonynt yn Gadeirydd y Cyngor, ond nid yr Is-gadeirydd, bydd y Clerc/Swyddog Priodol a'r Is-gadeirydd yn cwrdd â'r achwynydd a'r Aelod sy'n destun y gŵyn i ofyn am benderfyniad y cytunwyd arno.

Os yw'r gŵyn wedi'i gwneud gan swyddog/gweithiwr, ond nid y Clerc/Swyddog Priodol, yn erbyn Aelod heblaw Cadeirydd y Cyngor, bydd y Clerc/Swyddog Priodol a Chadeirydd y Cyngor yn cyfarfod â'r swyddog a'r Aelod sy'n destun y gŵyn i ofyn am benderfyniad y cytunwyd arno.

Os yw'r gŵyn wedi'i gwneud gan swyddog/gweithiwr, ond nid y Clerc/Swyddog Priodol, yn erbyn Cadeirydd y Cyngor, bydd y Clerc/Swyddog Priodol ac Is-gadeirydd y Cyngor yn cyfarfod â'r swyddog a'r Cadeirydd i ofyn am benderfyniad y cytunwyd arno.

Os yw'r Clerc / Swyddog Priodol wedi gwneud y gŵyn, yna mae'n debygol mai'r arfer gorau yw anfon y gŵyn hon trwy gŵyn i'r Ombwdsmon.

Canlyniadau posibl y broses

Os bydd Aelodau a/neu swyddogion yn dod i gytundeb yn ystod y Cyfnod hwn, yna nid oes angen cymryd camau pellach.

Os na ellir dod i gytundeb, byddai'r Aelod/swyddog a dramgwyddwyd bob amser yn cael cyfle i gyfeirio'r mater at yr Ombwdsmon.

Gallai enghreifftiau o gytundebau gynnwys cyhoeddi llythyr ymddiheuriad, ymgymeriad ysgrifenedig neu ymrwymiad i beidio â thorri'r Cod Ymddygiad yn y dyfodol, ymrwymiad i ymgymryd â hyfforddiant neu gytundeb na ddylid cymryd unrhyw gamau pellach ar sail y dystiolaeth na ddylid cymryd camau pellach a chau'r mater.

Amser ar gyfer y broses

Y bwriad yw y gellir cwblhau'r holl brosesau cyn gynted â phosibl i ddatrys y mater. Fodd bynnag, bydd yr union amseriad yn dibynnu ar argaeledd unigolion i fynychu'r cyfarfodydd.

Pwyntiau Pwysig i'w nodi wrth baratoi proses i'w defnyddio gan y Cyngor

Dylai'r Clerc/Swyddog Priodol, Cadeirydd ac Is-gadeiryddion Cyngorau ystyried derbyn hyfforddiant priodol mewn hwyluso a chyfyngu er mwyn bod mewn sefyllfa i fanteisio i'r eithaf ar y broses hon. Dylai cyngorau sy'n dymuno dilyn y llwybr hwn gysylltu ag Un Llais Cymru i gael arweiniad.

Efallai y bydd cyngorau'n dymuno cynnwys rhywfaint o ganllawiau lle mae cwynion yr ymdrinnir â hwy yn fwyaf priodol o dan y broses hon yn cael eu cyfeirio yn ôl at y Cyngor gan GCC. Gallai'r Ombwdsmon wneud hyn yn weithredol os oes gan y Cyngor broses gymeradwy.

Awgrymir bod unrhyw gyfarfodydd a gynhelir gyda'r bwriad o drafod materion cwynion a/neu ddatrys materion yn cael eu cofnodi o leiaf, os nad ydynt wedi'u cofnodi. Mae hyn er mwyn sicrhau bod cytundebau'n cael eu dal. Bydd hyn hefyd yn ddefnyddiol os bydd pethau'n chwalu neu'n gwaethygu ac mae angen eu cyfeirio at y PSOW. Gall hefyd fod yn ddefnyddiol fel tystiolaeth pe bai achosion eraill o dorri'r ymddygiad a'r ymddygiad yn y dyfodol yn debyg eto.

Mae angen i gynghorau fod yn glir ynghylch eu pwerau mewn perthynas â materion cod ymddygiad. Mae'r Ombwdsmon wedi gweld enghreifftiau o gynghorau sydd wedi ystyried ei bod yn briodol ymchwilio i gŵyn cod yn llawn, penderfynu bod toriad wedi bod ac mae rhai hyd yn oed wedi meddwl ei bod yn briodol ystyried mater cosb. Materion i'r Ombwdsmon yw ymchwiliadau i achosion posibl o dorri'r Cod. Mae Deddf Llywodraeth Leol 2000 yn rhoi'r awdurdod iddo gynnal ymchwiliadau o'r fath. Nid oes gan y Cyngor awdurdod cyfreithiol i gynnal ymchwiliadau o'r fath na gwneud canfyddiadau o dorri'r Cod Ymddygiad, sef penderfyniadau y gellir ond eu cyrraedd gan Bwyllgor Safonau neu Banel Dyfarnu Cymru.

Cwmni / Cymdeithas Ddiwydiannol neu Provident / Elusen / Corff wedi'i gyfeirio at ddibenion elusenol.
 mae ei brif bwrpas yn cynnwys dylanwadu ar farn neu bolisi'r cyhoedd.
 llafur neu gymdeithas broffesiynol.
 /cymdeithas neu gymdeithas breifat sy'n gweithredu o fewn ardal y Cyngor
 (Gan gynnwys sefydliadau cenedlaethol sy'n gweithredu'n lleol)

Ward v Cyngor cyfan.

yw Aelod o'r Cyhoedd yn credu bod gwrthdaro rhwng rôl eich ward a'ch rôl ehangach i gynrychioli'r holl etholwyr yn ardal y Cyngor Cymuned / Cyngor Sir.

Sefyllfa ariannol / Llesiant.

lles neu sefyllfa ariannol h.y. ansawdd bywyd
 lles neu sefyllfa ariannol person rydych yn byw gyda nhw
 iechyd neu sefyllfa ariannol aelod o'ch teulu
 iechyd neu sefyllfa ariannol person y mae gennych gysylltiad personol agos ag ef h.y. perthnasau, ffrindiau agos, partneriaid busnes.
 gyflogaeth rydych chi'n ei wneud, aelod o'ch teulu, person rydych chi'n byw gyda nhw, perthnasau, ffrindiau agos, partneriaid busnes.
) Unrhyw fusnes rydych chi'n ei gynnal gennych chi, aelod o'ch teulu, person rydych chi'n byw gyda nhw, perthnasau, ffrindiau agos, partneriaid busnes.
 person sy'n eich cyflogi neu sydd wedi eich penodi, aelod o'ch teulu, person rydych chi'n byw gyda nhw, perthnasau, ffrindiau agos, partneriaid busnes.
 gwmni lle mae partner yn chi'ch hun, yn aelod o'ch teulu, yn berson rydych chi'n byw gydag ef, perthnasau, ffrindiau agos, partneriaid busnes.
 Unrhyw gwmni lle mae cyfarwyddwr yn chi'ch hun, yn aelod o'ch teulu, yn berson rydych chi'n byw gyda nhw, perthnasau, ffrindiau agos, partneriaid busnes.
 (optional) Unrhyw gwmni lle mae cyfranddaliadau o dros £5,000 yn eiddo i chi, aelod o'ch teulu, person rydych chi'n byw gyda nhw, perthnasau, ffrindiau agos, partneriaid busnes.
 unrhyw sefydliad lle rydych chi, aelod o'ch teulu, person rydych chi'n byw gydag ef, perthnasau, ffrindiau agos, partneriaid busnes mewn sefyllfa o reolaeth neu reolaeth gyffredinol h.y.
 cyhoeddus neu gorff sy'n arfer swyddogaethau o natur gyhoeddus e.e. ysgol cyrff llywodraethu
 Cwmni / Cymdeithas Ddiwydiannol neu Provident / Elusen / Corff wedi'i gyfeirio at ddibenion elusenol.
 mae ei brif bwrpas yn cynnwys dylanwadu ar farn neu bolisi'r cyhoedd.
 llafur neu gymdeithas broffesiynol.
 /cymdeithas neu gymdeithas breifat sy'n gweithredu o fewn ardal y Cyngor

A oes eithriad a fydd yn caniatáu i chi gymryd rhan ym musnes y Cyngor lle mae Buddiant Rhagfarnol?

Mathau o eithriad:

Holl.

♠♦○○☉☐☒ (optional) Corff perthnasol arall lle rydych hefyd yn aelod (h.y. Cyngor arall)

☞☐☐♁♁ cyhoeddus arall sy'n arfer swyddogaethau o natur gyhoeddus lle mae gennych swydd o reolaeth neu reolaeth gyffredinol.

♠♦○○☉☐☒ ☎☐☐♦✕☐■☉) Corff yr ydych wedi cael eich penodi iddo gan eich Cyngor.

☞✕☞☞ rôle fel llywodraethwr ysgol lle na chaiff ei benodi gan y Cyngor, ONI bai ei fod yn ymwneud â'r ysgol lle rydych yn llywodraethwr.

☼☞● ♁☞● Aelod o'r Bwrdd Iechyd nas penodwyd gan eich Cyngor.

Ac eithrio pan fo'r mater yn ymwneud â chais cynllunio, mater trwyddedu, ac ati.

Cynghorwyr Sir yn unig.

☞♦☐●●☞☐☐☉♦ Trosolwg a Chraffu

♠♦☐☉☉☐☞☞☞♦☞☉♦ Tai lle mae gennych denantiaeth neu brydles gyda'ch Cyngor.

☞☐♦☉☉♦ teithio a phrydau ysgol - lle rydych yn warcheidwad, rhiant, taid neu daid neu fod gennych gyfrifoldeb rhiant.

☼☞● Salwch Statudol

☼☉●✕☉☉☉♦ ■☞♦ lwfansau.

Cynghorwyr Tref a Chymuned yn unig.

☞☐☉■♦✕☉♦ neu Gymorth Ariannol gan Gynghorau Tref / Cymuned i Sefydliadau Cymunedol neu Wirfoddol yr ydych yn aelod ohonynt o hyd at £500 yn unig (HEB eu penodi gan y Cyngor)